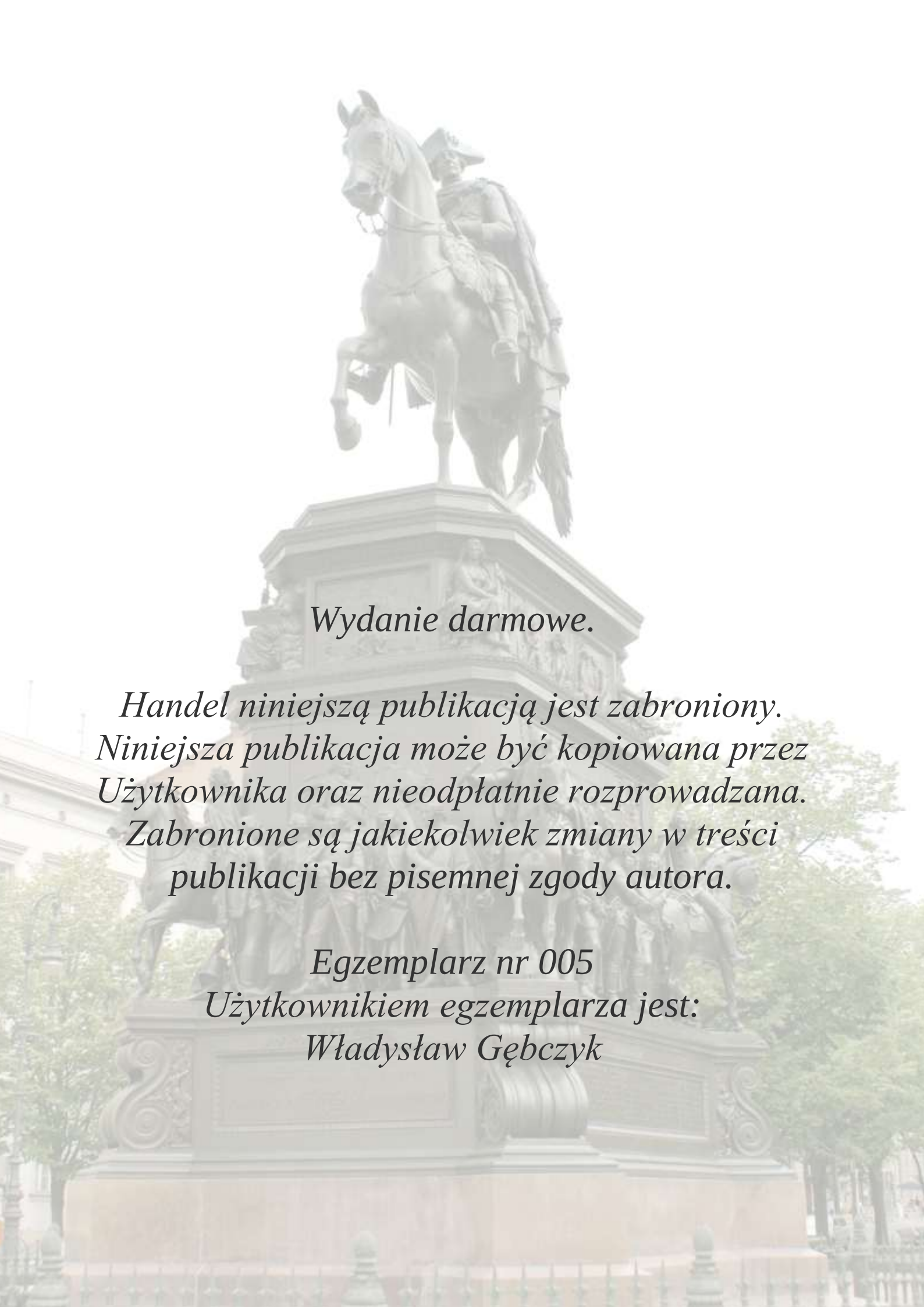

Tomasz Marcin
DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

Część V: Pod panowaniem pruskim

Wydanie darmowe.

*Handel niniejszą publikacją jest zabroniony.
Niniejsza publikacja może być kopiowana przez
Użytkownika oraz nieodpłatnie rozprowadzana.
Zabronione są jakiegolwiek zmiany w treści
publikacji bez pisemnej zgody autora.*

*Egzemplarz nr 005
Użytkownikiem egzemplarza jest:
Władysław Gębczyk*

Tomasz Marcin
DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

*Część V:
Pod panowaniem pruskim*

Tomasz Marcin Dudziński
„Gruss aus Gleiwitz. Część V: Pod panowaniem pruskim”

Copyright© by Tomasz Marcin Dudziński
All rights reserved

Fotografie: Krzysztof Wójcik, Tomasz Marcin Dudziński
Projekt okładki: Tomasz Marcin Dudziński

Wydanie III

Gliwice, luty 2012

Austria okazała się kolosem na glinianych nogach i kiedy kolos ten zaczął się chwiać, Śląsk ochoczo przeszedł pod panowanie pruskie. Nowa władza rychło dostrzegła potencjał śląskiej ziemi, a dzięki wspieraniu myśli technicznej będącej efektem pracy młodych wizjonerów, królowie Prus zainicjowali niespotykany dotąd rozwój miast.

Jaką rolę w życiu miasta odegrali gliwiczcy ułani? Kto ufundował pomnik lwa w mieście? Czemu Fryderyk Wilhelm IV nie został cesarzem? I co, u licha, robi Neptun na gliwickim rynku?

Piąta część opowieści o historii miasta to pasmo triumfów industrializacji oraz zapowiedź pasma spektakularnych, militarnych klęsk kolejnych rządów w Berlinie...

Zapraszam na wycieczkę w przeszłość. Cel wyprawy to lata:

1741 – 1870

***„Miasto, które nie zna swojej przeszłości,
nie ma przyszłości.”***

1741

- 3 stycznia – Fryderyk II uroczyście wkracza do Wrocławia ogłaszając przyłączenie Śląska do królestwa Prus.
- 10 kwietnia - Zwycięstwo Prus w bitwie pod Mollwitz ugruntowuje pozycję najeźdźców na Śląsku.
- W mieście zakwaterowano 3 kompanię Berlińskiego Pułku Żandarmerii pod dowództwem mjr Ascherslebena.
- 18 maja – Cesarzową Austrii zostaje Maria Teresa, jednak nie dochodzi do jej koronacji.

*Początkowo gliwickie zakłady przemysłowe były skromnymi manufakturami, jednak rosnący popyt na ich wyroby wymuszał rozbudowę zakładów.
Na zdj.: gliwicka manufaktura; fot.: „Oberschlesien im Bild”.*

- 9 sierpnia – W gliwickim garnizonie kawalerii zostaje zakwaterowany nadwachmistrz *Friedrich Wilhelm von Seydlitz*, znany później jako jeden z najbardziej uzdolnionych generałów pruskiej kawalerii.
- Ukazuje się zarządzenie króla Prus *Fryderyka II* nakazujące umieszczać w składzie osobowym każdego magistratu miejskiego co najmniej dwóch protestantów.

1742

- 24 stycznia – Elektor bawarski *Karol VII Wittelsbach* zagarnia Górną Austrię i Czechy. Zostaje obwołany cesarzem. *Fryderyk II* w obawie o naruszenie silnej pozycji Prus wśród państw niemieckich decyduje się zawrzeć pośpieszny rozejm z Austrią. Śląsk pozostaje w rękach pruskich.
- Ze względu na niebezpieczeństwo występowania pożarów zakazano budowy stodoł w obrębie miasta.
- 17 marca – Król Prus *Fryderyk II Wielki* nadaje nowe instrukcje i regulaminy oddziałom huzarów stanowiącym od tej pory elitarny trzon uderzeniowy pruskiej armii.
- 17 maja – Prusy zrywają rozejm i wraz z Saksończykami napadają na Czechy będące ponownie we władaniu Austrii. Austriacy ponoszą klęskę pod Chtusicami.
- 11 czerwca – Podpisano traktat pokojowy we Wrocławiu. Śląsk pozostał w rękach pruskich.
- *Salomon Löbel* kupuje od hrabiego *von Welczek* nieruchomość zostając jednocześnie pierwszym gliwickim Żydem posiadającym dom na własność.
- 28 lipca - Zgodnie z traktatem pokojowym zawartym w Berlinie Prusy przejmują we władanie 80% powierzchni Śląska.

Władze szczególny nacisk kładły na wykształcenie społeczeństwa. Szkoły powstawały jedna po drugiej, a zawód nauczyciela stał się zawodem prestiżowym.

Na zdj.: zeszyt szkolny z okresu dominacji Prus.

Fot.: autor.

- *Johann Bernhard hrabia von Welczek zostaje mianowany starostą powiatu gliwickiego.*

1743

- *W Gliwicach stoi 146 domów mieszkalnych.*
- *19 czerwca - Friedrich Wilhelm von Seydlitz opuszcza Gliwice.*
- *Emisariusze Rady Miasta składają hołd Fryderykowi II.*
- *Miasto nawiedza gigantyczna ulewa niszcząc zbiory.*

1744

- *1 lutego - Spis katastralny ujawnia, że spośród 146 domów aż 18 stoi pustych.*
- *Prusy napadają na Czechy, co jest początkiem II wojny śląskiej. Pomimo licznych zwycięstw i zajęciem Pragi wyprawa kończy się niepowodzeniem. Austria przechodzi do kontrofensywy zawierając sojusz z Saksonią.*

1745

- 4 czerwca - Bitwa pod Dobromierzem. Armia sasko - austriacka zostaje pokonana.
- 30 września – Kolejna wielka bitwa, tym razem pod Soor.
- Zmarł Johann Bernhard hrabia von Welczek. Spoczął w krypcie klasztoru oo. Franciszkanów.
- 15 grudnia – Bitwa pod Kotliskami.
- 25 grudnia - Pokój Dreźnieński. Śląsk staje się ostatecznie pruski.

1746

- Nowymi właścicielami Brzezinki zostaje rodzina Cellari.
- Wielka zaraza bydła dziesiątkuje gliwickie stada.

1747

- Pierwszym ewangelickim burmistrzem miasta zostaje prawnik Martin Elsner.
- Nowym śląskim biskupem zostaje mianowany Phillip Gotthard von Schaffgotsch.

1748

- Władze pruskie wydają zarządzenie o opłatach tolerancyjnych wobec śląskich Żydów.

1749

- 4 wrzesień – Miasto nawiedza plaga szarańczy. Chmura żarłocznych owadów rozciągała się na szerokość 12 km.

18 maja 1741 Maria Teresa Habsburg została cesarzową Austrii, jednak jej pozycja była zbyt słaba, aby odzyskać wpływy na dopiero co utraconym Śląsku. Ostatecznie 11 czerwca 1742 roku Śląsk oficjalnie stał się pruski.

Na zdj.: austriacki kreuzer z wizerunkiem Marii Teresy.
Kolekcja prywatna.
Fot.: autor.

1750

- 14 stycznia - Kolejny spis podaje, że w mieście i na przedmieściach znajduje się 262 domów mieszkalnych. Gliwiczanie jest 1199.
- 17 kwiecień – Wchodzi w życie „Pruski Regulamin Główny i Generalne Przywileje”, dotyczący głównie ludności pochodzenia żydowskiego.
- Powstaje kolejny plan miasta i jego okolic.
- W mieście powstaje Gmina Żydowska.
- Dokończono odbudowy miejskiego ratusza.
- W Czechowicach runął kościół p.w. Św. Jerzego.

1751

- Kościół p.w. Wszystkich Świętych wzbogacił się o wieżyczkę pod sygnaturkę.
- 2 grudzień – Kolejna ustawa – „Juden Reglement” – nakładająca na Żydów obowiązek rejestracji.

1752

- *Majątek ziemski w Brzezince zostaje zlicytowany na poczet spłaty ogromnych długów właścicieli. Nowym panem Brzezinki został Joseph Caspar Paczinsky von Tenczin.*
- *Ukazuje się kolejny akt prawny, tym razem zabraniający Żydom nabywania nieruchomości na własność.*

1754

- *Ma miejsce bunt chłopów z Ostropy, Wójtowej Wsi i Trynku. Bunt tłumiono wojsko.*

1755

- *Władze pruskie wprowadzają nowy system podatkowy.*
- *Gliwicki magistrat otrzymuje prawo do pobierania specjalnego podatku gruntowego od Żydów.*

Pomimo równouprawnienia katolików i protestantów, Śląsk pozostał w większości katolicki. Mając na uwadze krwawe wydarzenia z lat minionych władcy Prus pilnowali, aby pomiędzy oboma odłamami nie dochodziło do wzajemnych starć.

Na zdj.: XIX-wieczny obrazek przedstawiający

św. Teresę.

Fot.: autor.

- *Rada Miejska uchwała lokalne prawo mówiące o tym, że Żydzi posiadający w mieście domy na własność mogą je zajmować dożywotnio bez możliwości dziedziczenia.*

1756

- *Prusy atakują Saksonię, która prowadziła przygotowania do wojny. Wybuchła III wojna śląska. Przeciw Prusom występuje koalicja: Francja, Rosja, Austria i Szwecja. Prusacy wkraczają do Czech.*

1757

- *22 listopada – Austriacy zwyciężają w bitwie pod Wrocławiem i zajmują miasto oraz część Śląska.*
- *5 grudnia – Prusy pokonują w bitwie pod Lutnią trzykrotnie większą armię austriacką.*
- *21 grudnia – Fryderyk II odbija Śląsk.*

1759

- *12 sierpnia - W bitwie pod Kunowicami wojska pruskie ponoszą klęskę.*

1760

- *W Brzezince powstaje kuźnia żelaza.*
- *Przy gliwickim rynku otwarto pierwszy hotel z prawdziwego zdarzenia – hotel „Deutsches Haus”.*
- *Koalicja rosyjsko – austriacka zajmuje Śląsk. Ma miejsce bitwa pod Kamienną Górą.*
- *15 sierpnia – Zwycięska dla Prus bitwa pod Panten.*

- *Październik – Koalicja antypruska zajmuje Berlin.*

1761

- *Styczeń - Zmarła caryca Elżbieta Romanowa. Rosja rządzona przez nowego cara Piotra III, wielbiciela Fryderyka II, przechodzi na stronę Prus.*
- *Lipiec - Car Piotr III zostaje obalony i zamordowany. Rosja wycofuje się z konfliktu.*
- *21 lipca - Austria ponosi klęskę w bitwie pod Burkatowem.*

1762

- *Inżynier Friedrich Bernhard Werner rysuje panoramę miasta. Jego ilustracja – podobnie jak i setki innych – nie posiada żadnych walorów artystycznych, jednak stanowi cenne źródło dla archeologów i historyków sztuki.*

1763

- *Styczeń – Rozpada się koalicja antypruska.*
- *15 luty – Pokojem w Hubertsburgu kończy się wojna siedmioletnia zwana III wojną śląską. Prusacy zatrzymują Śląsk.*
- *Następuje ostateczny podział na Śląsk Pruski, który otrzymał nazwę „Rejencja Opolska” oraz na Śląsk Austriacki.*
- *Po raz pierwszy źródła pisane wspominają o żydowskim domu modlitwy.*
- *W ramach kolonizacji fryderycjańskiej na Śląsku osiedlono 61 000 Niemców.*
- *Miasto zamieszkuje 1300 Gliwiczan.*
- *14 września - Ukazują się ustawy germanizacyjne, które wejdą w życie z początkiem 1764 roku.*

1764

- *Fryderyk II zakazuje Ślązakom pielgrzymek do Częstochowy.*
- *Wchodzą w życie 3 zakazy: udzielania ślubów osobom nie znającym języka niemieckiego, zatrudniania takich osób do służby dworskiej oraz nauki zawodu.*

1765

- *Wybucha powstanie chłopskie pod wodzą Maksymiliana Sznutera, krawca. Powstanie z ośrodkiem w Szobiszowicach obejmuje kilka powiatów.*

1766

- *Powstanie chłopskie Sznutera zostaje krwawo stłumione. Aktywni członkowie powstania zostali aresztowani, jednak z uwagi na dużą ilość aresztowanych minister dla Śląska Ernst Wilhelm von Schlabrendorff nakazał zwolnienie większości z nich.*
- *Przewodniczącym gminy żydowskiej zostaje Baruch Salamon, właściciel fabryki skór.*

Początkowo dla Śląska Prusy wybiły odrębne monety nawiązujące do waluty austriackiej. Po 50 latach panowania monety oraz cały system pieniężny zostały ujednolicone.

*Na zdj.: śląska moneta Fryderyka Wielkiego.
Kolekcja prywatna, fot.: autor.*

- Funkcję biskupa metropolity wrocławskiego przejmuje wikariusz apostolski Johann Moritz von Strachwitz.
- W Łabędach otwarto pierwszą publiczną szkołę.

1767

- Zmarł Joseph Caspar Paczinsky von Tenczin. Rodzina Zmeskal odzyskuje swoją wieloletnią posiadłość, Brzezinkę.
- Kolejna zaraz bydła rogatego po raz wtóry dziesiątkuje gliwickie stada.

1768

- Zlikwidowane zostają opłaty szkolne. W ich miejsce wprowadzono podatek szkolny.

1769

- Powstaje Wyższy Urząd Górniczy.

1770

- Nowym gliwickim rabinem zostaje Aaron Abraham.

1771

- Powstaje pierwsza gliwicka farbiarnia.
- Miasto liczy 1365 mieszkańców.

1773

- W „Zbiorze praw Królestwa Pruskiego” znajduje się nakaz lokalizowania cmentarzy poza obszarem miast.

- *Edyktem Fryderyka II Wielkiego złagodzono poddaństwo chłopów.*
- *Rozebrano przedbramie bramy Raciborskiej oraz most na fosie.*

1774

- *Wokół miasta zniwelowano wały i zasypano fosę. Mury obronne znacznie obniżono.*
- *Brzezinkę odkupuje Traugott von Holly.*

1776

- *28 listopada - Król Fryderyk Wielki wydaje zarządzenie nakazujące grzebanie zmarłych poza miastem.*

Coraz większą, zauważalną rolę zaczynały w mieście odgrywać środowiska żydowskie. Sprzyjało temu zrównanie praw obywateli oraz posiadany przez Żydów kapitał.

*Na zdj.: cmentarz żydowski przy
ul. Poniatowskiego.
fot.: autor.*

- Kolejne zarządzenie króla nakazuje wszystkim Żydom przesiedlenie. Mogą oni zamieszkiwać tylko wioski.*
- Kolejny raz zostaje sprzedany majątek Brzezinka. Nabywcą jest Otto Sigismund von Schkopp.*

1777

- Gliwicki rynek zostaje wybrukowany kostką kamienną.*
- W rynku powstaje nowa remiza strażacka.*

1779

- Hrabia Fryderyk Wilhelm von Reden zostaje dyrektorem Wyższego Urzędu Górniczego.*
- 4 listopada - Wchodzi w życie ustawa zabraniająca importu szwedzkiego żelaza. Ten akt prawny przyczynia się do rozwoju Śląskiego przemysłu.*
- Kolejny edykt przesiedleńczy dotyczący Żydów.*

1780

- 17 sierpnia – Ukazał się dekret władz pruskich nakazujący Żydom przeniesienie się na prawy brzeg Odry, m. in. do Gliwic.

1781

- W miejscu dawnego zamku książęcego oraz domu hrabiego Welczka wybudowano budynek plebani kościoła p.w. Wszystkich Świętych.
- Zwierzchność nad kościołem katolickim na Śląsku przejmuje wikariusz apostolski Anton Ferdinand von Rothkirch und Panten.

1782

- Miasto liczy już 267 domów i 1421 mieszkańców. Przedmieścia obejmują 589 domów.
- Ustał przemysł gliwickiego sukna do zaboru rosyjskiego.

1783

- Źródła pisane wymieniają po raz pierwszy w dziejach Przyszówkę.

1784

- Przystąpiono do rozbiórki i przebudowy wieży ratuszowej.

1785

- Zmarł gen. Paul von Werner, dowódca regimentu huzarów. Zostaje pochowany w podziemiach klasztoru o.o. Franciszkanów. W uznaniu zasług jego nazwisko pojawiło się na cokole pomnika Fryderyka II Wielkiego w Berlinie.
- Brzezinkę odkupuje Heinrich von Büнау.

1786

- 16 sierpnia – Zmarł król Prus Fryderyk II zwany Wielkim. Nowym monarchą został jego bratanek Fryderyk Wilhelm II.

1787

- Władze pruskie anulowały wszystkie uprzednie zarządzenia nakazujące śląskim Żydom przesiedlenie.
- Liczba mieszkańców wzrasta do 1872.

1788

- Hrabia von Hoym, minister ds. Śląska, dostaje polecenie zorganizowania transportu górnośląskiego węgla. Pada propozycja budowy Kanalu Kłodnickiego.

1789

- Ukończono przebudowę ratuszowej wieży.
- W ratuszowej wieży ukryto zbiór monet z ówczesnych Gliwic.
- Brzezinka zostaje po raz kolejny sprzedana, tym razem kupuje ją rotmistrz Felix Friedrich von Stümer.
- 25 sierpień - Cesarz Fryderyk Wilhelm ogląda pierwszy projekt Kanalu Kłodnickiego i zezwala na jego budowę.

1790

- Podczas zjazdu w Dzierżoniowie cesarz Austrii Józef II i król pruski Fryderyk Wilhelm II unormowali stosunki pomiędzy obydwooma mocarstwami.

Koniec XVIII wieku to także zmierzch odrębnej monety śląskiej

Na zdj.: śląskie szóstaki. Kolekcja prywatna. Fot.: autor.

1791

- Żydzi uzyskują prawo zakładania cechów rzemieślniczych.
- Rada miejska zleca inspektorowi budowlanemu, Friedrichowi Ilgnerowi, wybudowanie na gliwickim rynku fontanny z posągami Neptuna jako punktem centralnym. Wykonanie rzeźby powierzono opawskiemu mistrzowi Johannesowi Nietsche.
- Powstaje pierwsza komercyjna apteka Friedricha Hartwiga.

1792

- Otwarto drugi miejski cmentarz przy ul. Kozielskiej (ob. teren szpitala zakaźnego).
- Dokonano ekshumacji grobów wschodniej części terenu przy kościele p.w. Wszystkich Świętych. Szczątki przeniesiono na nowy cmentarz przy ul. Kozielskiej.

Coraz ważniejszą rolę w życiu społecznym miasta zaczynało odgrywać szkolnictwo.

Na zdj.: dawna pruska szkoła. Fot.: autor.

- *Rozpoczęto budowę kanału Kłodnickiego.*

1793

- *Hrabia Fryderyk Wilhelm von Reden zakłada pierwszą gliwicką hutę.*
- *Do miasta przybywa szkocki inżynier John Baildon, który został mianowany doradcą technicznym przy budowie królewskiej odlewni żeliwa.*

1794

- *Na rynku zostaje ustawiona fontanna z Neptunem - symbol połączenia Gliwic z morzem.*
- *Król Prus Fryderyk Wilhelm II osobiście dowodzi swoimi wojskami w bitwie pod Szczekocinami przyczyniając się do klęski wojsk Tadeusza Kościuszki.*
- *Johannes Friedrich Wedding rozpoczyna prace nad projektem Królewskiej Huty Żeliwa w Gliwicach. Władze zakupiły pod budowę nowego zakładu spore tereny położone nad Kłodnicą.*
- *Kościółek św. Trójcy wzbogaca się o późnobarokową rzeźbę autorstwa Johanna Nietsche.*

1795

- *Brzezinkę nabywa Joanna von Skrzydłowska.*
- *Maj – Źródła notują poważne anomalie pogodowe: obfite opady śniegu sparaliżowały ruch w całej okolicy.*
- *Po długim okresie rządów wikariuszy apostolskich nowym biskupem dla Śląska zostaje Josef Christian Hohenlohe – Bartenstein.*
- *Mieszczanie podjęli decyzję, iż dotychczasowe pielgrzymki na Jasną Górę odbywać się będą na Górę św. Anny.*

*W roku 1797 zmarł
Fryderyk Wilhelm II.
Następcą został jego syn,
Fryderyk Wilhelm III.*

*Na zdj.: grosz z 1797 roku.
Fot.: autor.*

- *Grudzień – Przy budowie Odlewni Gliwice zostaje zatrudniony Johann Wilhelm Schulze, późniejszy nadradca górniczy, prawa ręka Johna Baildona.*

1796

- *Zmarł Bartholomäus Galli, znany gliwicki kupiec i filantrop.*
- *27 sierpień – Na wniosek trzech najbogatszych Żydów Rada Miasta wyznacza na pierwszego, oficjalnego przewodniczącego gminy żydowskiej Mosesa Guttmanna.*
- *21 września - Hrabia von Reden uruchomił Hutę Królewską z trzecim na świecie wielkim piecem opalanym koksem.*
- *10 października – Wielki piec gliwickiej huty rozpoczyna regularną pracę. Początkowa wydajność wynosi 8 ton żelaza tygodniowo.*

1797

- *17 kwiecień – Wchodzi w życie „Statut Generalny dla Żydów” (General Judenreglement) dopuszczający Żydów częściowo do obywatelstwa miejskiego.*
- *16 listopada – Zmarł Fryderyk Wilhelm II. Królem Prus zostaje jego syn Fryderyk Wilhelm III.*

1798

- Zostaje uruchomiona *Königliche Eisengießerei Gleiwitz* – Królewska Odlewnia Żeliwa w Gliwicach.

1799

- Powstaje pierwsza ewangelicka szkoła hutnicza – pierwotnie mieściła się w jednym z domów mieszkalnych.
- Brzezinka ponownie zmienia właściciela – nowym panem majątku zostaje Karl von Chambres.
- Susza i niski stan wody w Kłodnicy unieruchomiły produkcję w gliwickiej hucie.
- 12 czerwca – W Łabędach ma miejsce kolejne powstanie podgliwickich chłopów. Podobnie jak poprzednio, powstanie zostało krwawo stłumione, tym razem jednak przy pomocy artylerii.
- Do Łabęd przybył 150-osobowy oddział wojska, który rozprawił się z uczestnikami buntu. 25 przywódców powstania zostało aresztowanych i poddanych karze publicznej chłosty. Następnie trafili do więzienia.
- Kolejny etap uwłaszczenia chłopów – pańszczyznę zamieniono na czynsz w dobrach królewskich.

1800

- Gliwicki kupiec Galli funduje kaplicę cmentarną na nowo powstałym cmentarzu przy ul. Kozielskiej.
- Przy Oberwalstraße (ob. ul. Górnych Wałów) powstaje hotel „Stadt Troppau”.
- Zburzono tzw. „czarną bramę” prowadzącą na Przedmieście Raciborskie.

- *W okolicy gliwickiej huty powstaje na Kanale Kłodnickim pierwszy most na dźwigarach żeliwnych, będących odlewami huty. Most projektował sam Baildon.*

*Pomimo popełnianych w początkowym okresie sprawowania władzy gigantycznych błędów, Fryderyk Wielki uchodzi za budowniczego pruskiej potęgi.
Na zdj.: pomnik Fryderyka Wielkiego w Berlinie. Fot.: autor.*

*Mocarstwem zagrażającym
pruskiej potęgzie stała się
Francja pod wodzą
Napoleona Bonaparte.*

*Na zdj.: włoski miedziak
Napoleona oraz pruski
srebrny talar Fryderyka
Wilhelma III.
Kolekcja prywatna.
Fot.: autor.*

1801

- *Rozpoczynają się prace przy budowie kanału sztolniowego na trasie kopalnia w Zabrze – huta w Gliwicach.*

1802

- *Kolejny spis: w Gliwicach jest 368 domów mieszkalnych. Liczba mieszkańców miasta wynosi 2565.*
- *Hrabia von Reden zatrudnia w gliwickiej hucie Christopha Mendla, artystę rzeźbiarza, specjalistę w dziedzinie ozdób ornamentalnych i figuralnych.*
- *W mieście umieszczono 3 i 4 eskadrę Drugiego Śląskiego Regimentu Ułanów.*
- *Znacznie poszerzono cmentarz przy ul. Kozielskiej.*

1803

- *Powstaje odcinek Kanału Kłodnickiego od Koźła aż do Rzeczc.*
- *Wielka powódź miasta. Woda częściowo niszczy budowę nowego kanału sztolniowego.*
- *Zmarła wdowa po generale Paulu von Werner. Pochowana została z honorami obok męża, w krypcie klasztoru o.o. Franciszkanów.*

- *U króla Prus złożono prośbę o zgodę na utworzenie gminy ewangelickiej.*
- *Gmina żydowska zwraca się do władz miasta o zezwolenia na budowę synagogi.*

1804

- *W Hucie Królewskiej rusza produkcja zbrojeniowa - odlano pierwszą armatę.*
- *Do Gliwic przybywa Samuel Biedermann, który zostaje gliwickim rabinem.*
- *Wyroby gliwickiej huty zostają zaprezentowane na międzynarodowej wystawie w Berlinie.*

1805

- *Zakończono budowę kościoła ewangelickiego.*
- *Zakończono budowę Kanału Kłodnickiego.*
- *Powołując się na swój przywilej generalny Gittel Baruch Plessner ponownie prosi Radę Miasta o przyzwolenie na budowę synagogi.*
- *W Poczdamie nad trumną Fryderyka Wielkiego zostaje zawarte tajne przymierze rosyjsko – pruskie przeciw Napoleonowi Bonaparte. Inicjatorką układu jest królowa Luiza Augusta Mecklemburg – Strelitz.*
- *W Hucie Królewskiej Wilhelm August Stilarzky, Martin Jachlik i Wojciech Krieger rozwijają produkcję odlewów artystycznych.*

1806

- *Powstają dwie odnogi Kanału Kłodnickiego na terenie huty: kanał dostaw surowcowych oraz kanał transportu wyrobów gotowych.*

- Powstaje też odcinek Kanalu Kłodnickiego do Łabęd, a następnie do Zabrza.
- 25 lipiec – Josef Blumenrich został pierwszym żydowskim członkiem cechu szewskiego.
- Lipiec – Pierwsza barka z ładunkiem odlewów żeliwnych opuszcza Gliwice i udaje się w rejs do Wrocławia.
- Królowa Luiza Augusta Mecklemburg – Strelitz staje na czele stronnictwa antyfrancuskiego.
- Prusy wypowiadają wojnę Francji. Na Śląsk wkraczają wojska napoleońskie.
- W gliwickiej hucie zainstalowano urządzenia wierzące i toczące. Powstaje też wydział budowy maszyn parowych.
- 10 grudnia – Para królewska ucieka z Berlina przez całe Prusy Wschodnie, aż do Królewca.

1807

- Kościół św. Jerzego w Ostropie zostaje samodzielnym kościołem parafialnym. Ostropa otrzymuje własnego proboszcza.
- Koniec buntów chłopskich – zapowiedziano zniesienie poddaństwa chłopów, co miało miejsce jeszcze w 1807 roku.
- 24 sierpień – Doszczętnie spłonęła szkoła w Brzezince.

Na zdj.
oraz na
poprzedniej
stronie:
różne
pruskie
monety.

Kolekcja
prywatna.
Fot.: autor.

- *Reforma Steina – Hardenberga znosząca ograniczenia w produkcji wynikające z przywilejów cechów i gildii, a także ograniczająca obrót nieruchomościami, co stanowiło podstawę rozwoju ekonomicznego Śląska.*
- *Oddział ks. Sułkowskiego najeżdża miasto. Obrońcy pod dowództwem por. A. Witowskiego odpierają atak biorąc do niewoli 70 jeńców.*
- *Prusy ponoszą klęskę. Zwycięska Francja rozpoczyna okupację królestwa.*
- *7 sierpnia – W Tylży zostaje zawarty upokarzający dla Prus traktat pokojowy.*
- *6 października – Z połączenia bośniackiego 9 regimentu husarii oraz polskiego 8 regimentu ułanów Małachowskiego powstała nowa jednostka wojskowa – śląski regiment ułanów nr 2, przez ponad 100 następnych lat związany z Gliwicami.*
- *W mieście stacjonuje oddział bawarskich dragonów oraz dwie kompanie francuskiej piechoty.*
- *14 grudzień - Johann Wilhelm Schulze zostaje mianowany inspektorem hutniczym.*

1808

- *Władze zniosły wszystkie feudalne przywileje cechów i miast.*
- *W okolicy Huty Królewskiej dokonano pierwszego pochówku na terenie późniejszego cmentarza hutniczego.*
- *Kierownikiem warsztatów w gliwickiej hucie zostaje August Holtzhausen, konstruktor maszyn parowych. Huta rozpoczyna produkcję biżuterii żeliwnej.*
- *Uwłaszczono chłopów w dobrach państwowych pod warunkiem wykupu świadczeń poddańczych.*
- *W mieście stacjonują francuscy huzarzy.*
- *Powstaje pierwszy żydowski dom modlitwy.*
- *19 listopada - Powstaje pierwszy policyjny areszt.*

1809

- *5 maja – Gliwicką hutę wizytuje brat króla, książę Fryderyk Wilhelm Hohenzollern.*
- *30 sierpnia – Rada Miasta zakazuje nabywania Żydom nowych nieruchomości na terenie miasta.*
- *14 września - Oficjalnie uznano powstanie pierwszej gliwickiej parafii ewangelickiej.*
- *3 października - Miasto odwiedza książę August Ferdynand Hohenzollern. Zatrzymał się w hotelu „Deutsches Haus” znajdującym się w obrębie rynku.*
- *W Brzezince wybudowano nową, murowaną szkołę.*

Schlesische privilegierte Zeitung

No. 34. Sonnabends den 20. März 1813.

Se. Majestät der König haben mit Sr. Majestät dem Kaiser aller
Reußen ein Off- und Defensiv-Bündniß abgeschlossen.

An Mein Volk.

So wenig für Mein treues Volk als für Deutsche, bedarf es einer Rechenschaft, über die Ursachen des Kriegs welcher jetzt beginnt. Klar liegen sie dem unverblendeten Europa vor Augen.

Wir erlagen unter der Uebermacht Frankreichs. Der Frieden, der die Hälfte Meiner Unterthanen Mir entriß, gab uns seine Segnungen nicht; denn er schlug uns tiefere Wunden, als selbst der Krieg. Das Mark des Landes ward ausgesogen, die Hauptfestungen blieben vom Feinde besetzt, der Ackerbau ward gelähmt so wie der sonst so hoch gebrachte Kunstfleiß unserer Städte. Die Freiheit des Handels ward gehemmt, und dadurch die Quelle des Erwerbs und des Wohlstands verstopft. Das Land ward ein Raub der Verarmung.

Durch die strengste Erfüllung eingegangener Verbindlichkeiten hoffte Ich Meinem Volke Erleichterung zu bereiten und den französischen Kaiser endlich zu überzeugen, daß es sein eigener Vortheil sey, Preußen seine Unabhängigkeit zu lassen. Aber Meine reinsten Absichten wurden durch Uebermuth und Treulosigkeit vereitelt, und nur zu deutlich sahen wir, daß des Kaisers Verträge mehr noch wie seine Kriege uns langsam verderben mußten. Jetzt ist der Augenblick gekommen, wo alle Täuschung über unsern Zustand aufhört.

Brandenburger, Preußen, Schlesier, Pommern, Litthauer! Ihr wißt was Ihr seit fast sieben Jahren erduldet habt, Ihr wißt was euer trauriges Loos ist, wenn wir den beginnenden Kampf nicht ehrenvoll enden. Erinnert Euch an die Vorzeit, an den großen Kurfürsten, den großen Friedrich. Bleibt eingedenk der Güter die unter

Odezwa „An mein Volk” król wezwał naród do powstania przeciwko Francuzom.

Fot.: Oberschlesien im Bild.

1810

- *Fryderyk Wilhelm III zostaje zobowiązany do zapłaty Napoleonowi olbrzymiej kontrybucji. Z braku środków król postanowił sięgnąć po dobra kościelne.*
- *19 lipca – Zmarła królowa Luiza Augusta Mecklemburg – Strelitz. Cały kraj pogrążył się w żałobie. Przed śmiercią monarchini oddała swoje kosztowności na rzecz państwa nosząc w zamian biżuterię żeliwną. Po jej śmierci biżuteria ta, zwana „Luisienkreuz” stała się bardzo modnym i popularnym symbolem pruskiego patriotyzmu. Większość biżuterii produkowano w gliwickiej hucie.*
- *30 września - Edykt sekularyzacyjny Fryderyka Wilhelma III o likwidacji dóbr kościelnych - kasata klasztoru o.o. Franciszkanów. Pada propozycja, aby w budynkach klasztornych ulokować więzienie; ostatecznie ulokowano tam gimnazjum.*
- *Likwidator klasztoru Franciszkanów Kubala przeprowadził licytację klasztornych kosztowności.*
- *Do Gliwic przybywają ułani z 1 Śląskiego Regimentu Ułanów nr 2. Szefem regimentu jest płk książę Biron von Kurland, komendantem mjr Laroche von Starkenfels.*
- *Przy królewskiej hucie powstaje ewangelicka szkoła hutnicza.*
- *Urodził się Wilhelm Berrmann, inżynier gliwickiej huty, z zamiłowania artysta fotografik, pionier gliwickiej fotografii industrialnej, autor wielu portretów.*
- *W Łabędach ponownie wybuchają bunty chłopskie, spacyfikowane przez oddział ułanów.*

1811

- 2 stycznia – Zmarł Johann Nepomucen hrabia von Welczek zobowiązując testamentem syna do wzniesienia kościoła w Czechowicach.
- 4 kwietnia – Zmarł Theodor Wilhelm Schulte, pierwszy dyrektor gliwickiej huty. Został pochowany na nieistniejącym obecnie cmentarzu przy ul. Kozielskiej.
- Ostatni mnisi opuszczają klasztor Franciszkanów przy kość. p.w. Podwyższenia Św. Krzyża.
- 8 lipca – Gmina żydowska nabywa grunt pod budowę synagogi.

W miejscu ołtarza rozebranego, drewnianego kościoła p.w. św. Barbary stanął krzyż .

Pomimo przejścia pod panowanie pruskie, miasto zachowało swój herb odnoszący się symboliki austriackiej.

Na zdj.: pruska pieczęć gliwickiego magistratu.

Kolekcja prywatna.

Fot.: autor.

- *Uwłaszczono chłopów w dobrach prywatnych pod warunkiem zawarcia stosownych umów, odszkodowaniem dla feudała oraz spłatą renty feudalnej.*
- *Region nawiedziła klęska suszy.*
- *Rozpoczyna się budowa pierwszej gliwickiej synagogi.*

1812

- *11 marzec - Edykt królewski „O stosunkach obywatelskich” traktujący o równouprawnieniu Żydów jako obywateli państwa pruskiego.*
- *W mieście zamieszkuje już 2990 obywateli, w tym 178 Żydów.*
- *Nieopodal gliwickiej huty powstaje gospoda „Zum Gulden Karpfen” – „Pod Złotym Karpiem”, zwana także „Hutniczą”.*
- *Oficjalnie otwarto Kanał Kłodnicki dla żeglugi.*
- *Zmarł pierwszy ewangelicki burmistrz Gliwic Martin Elsner.*
- *Do gliwickiej huty zostaje oddelegowany Wilhelm Kalide.*

- *Przebudowano gliwicki ratusz.*
- *Prusy zostały zmuszone do wzmocnienia armii francuskiej oddziałami o liczebności 20 000 żołnierzy.*
- *28 czerwca – W samo południe gliwiczcy ułani przekraczają Niemen.*
- *Do Gliwic zostają skierowani brązowi huzarzy.*
- *8 lipca – Gliwiczcy ułani walczą przeciwko carskiej Rosji jako część armii Napoleona w bitwie pod Inkowem.*
- *4 września - Uroczyste otwarto pierwszą w mieście synagogę przy ul. Parafialnej (obecnie w tym miejscu jest komisariat Policji).*
- *7 września - Gliwiczcy ułani biorą udział w bitwie pod Borodino.*
- *13 września – Bitwa pod Moskwą z udziałem ułanów z Gliwic.*
- *14 września – Gliwicka kawaleria wkracza do Moskwy.*
- *28 listopada – Ułani ponownie biorą udział w walce w czasie bitwy pod Berezyną.*
- *7 grudnia – Niedobitki gliwickich ułanów w sile 126 żołnierzy znajdują schronienie w Wilnie.*
- *14 grudnia – Z Wilna ułani zostają skierowani do Schwirwindt, następnie do Groß Wartenberg.*

1813

- *15 stycznia – Do gliwickich huzarów dołącza 2 eskadron Turyńskiego Regimentu Huzarów nr 12.*
- *Rosjanie wkraczają na Śląsk.*
- *10 Marzec – Fryderyk Wilhelm III ustanawia medal za męstwo w walce. Odznaczenie według projektu C. F. Schinckla miało formę odlanego z żelaza krzyża.*

- W gliwickiej hucie odlano pierwszy żelazny krzyż.
- 17 marca - Odezwa „An mein Volk” - Król Fryderyk Wilhelm III wzywa poddanych do powstania przeciwko wojskom francuskim.
- Adolf Lützow tworzy na Śląsku antynapoleońskie freikorpsy.
- W efekcie odezwy króla do tworzenia ochotniczych oddziałów strzelców powstaje 34-osobowy oddział z Gliwic i powiatu.
- 2 kwietnia - Kolejny pożar w mieście: zniszczeniu ulega 40 domów mieszkalnych oraz 45 innych budynków, w tym m. in. szpital i kościół p.w. Św. Trójcy.
- Pobór do wojska obejmuje Żydów jako pełnoprawnych obywateli państwa pruskiego.

*W gliwickiej hucie dominowała produkcja zbrojeniowa, jednak za bardzo istotną uważano także produkcję odlewów artystycznych.
Na zdj.: odlew krzyża cmentarnego. Fot.: autor.*

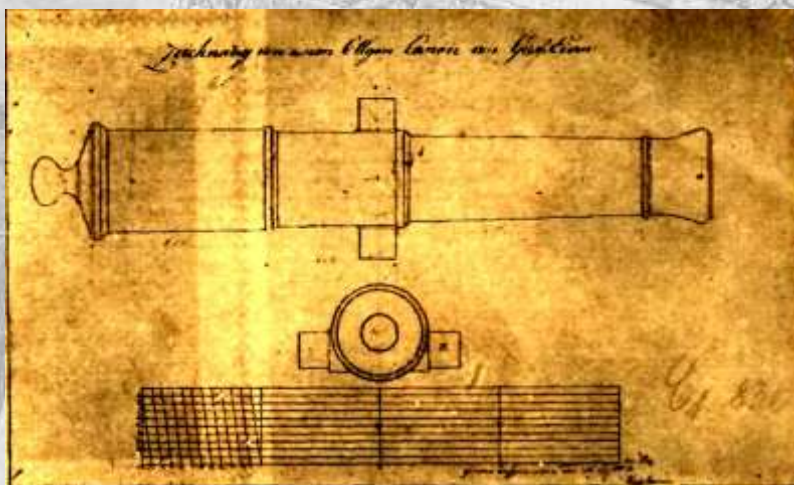
- 2 maja – Gliwiczcy ułani biorą udział w bitwie pod Groß Görschen, tym razem przeciwko armii napoleońskiej.
- 21 maja – Ułani z Gliwic biorą udział w walkach pod Beutzen, kilka dni później pod Haynau.
- 24 maja - W byłym klasztorze o.o. Franciszkanów utworzono lazaret.
- 1 czerwca - Do miasta przybywa pierwszy transport rannych podczas wojen napoleońskich żołnierzy. Ogółem w gliwickich lazaretach przebywać będzie 600 rannych żołnierzy.
- 1 lipca - Powstaje 1 Górnśląski Regiment Piechoty nr 22, jednostka wojskowa związana z Gliwicami.
- Sierpień – Koncentracja wojsk na Śląsku
- 26 sierpnia - W bitwie nad Kaczawą Francuzi ponoszą klęskę.
- 27 sierpnia – Gliwicki pułk ułanów bierze udział w walkach pod Dreznem, Possendorf, Peterswalde, Flösberg i Kitscher.
- W Koźlu powstaje loża masońska „Zur siegenden Wahrheit”. Większość jej członków rekrutuje się z terenu Gliwic.
- 17 września – Gliwiczcy ułani walczą pod Liebertwolkwitz.
- 19 października – Ułani z Gliwic walczą o Lipsk.

1814

- 30 stycznia zaczyna się dwutygodniowa bitwa o Luksemburg. Walczą w niej ułani z gliwickiego regimentu.
- 28 lutego – Kolejna bitwa z udziałem gliwickich ułanów – pod Guea Tremes oraz pod May.
- 9 marca – Ułani z Gliwic walczą pod Laon.

- 30 marca – Gliwiczcy ułani biorą udział w bitwie o Paryż.
- 24 maj – Ukazuje się edykt królewski nakazujący społeczności żydowskiej zorganizowania cmentarza w pobliżu swojego miejsca zamieszkania.
- 30 maja – Francja kapituluje. Abdykuje Napoleon Bonaparte. Zostaje podpisany pokój paryski.
- 10 czerwca - Zlikwidowano gliwickie lazarety. Zmarli żołnierze zostali pochowani na cmentarzu przy ul. Na Piasku.
- W Gliwicach obraduje zgromadzenie gmin żydowskich Górnego Śląska. Obradom przewodniczy Abraham Muhr, członek pszczyńskiej Rady Miejskiej.
- Nowym gliwickim rabinem zostaje Beniamin Wolff.
- Wrzesień – Rozpoczyna się kongres wiedeński, międzynarodowa konferencja powołana w celu wypracowania nowych zasad ładu kontynentalnego po okresie wojen napoleońskich.
- Rodzina Ledwochów funduje dla kościoła św. Trójcy krzyż „Bożej Męki”.

Gliwicka huta produkował głównie armaty.

Fot.: Oberschlesien im Bild.

- *W dzielnicy hutniczej wybudowano nowy budynek dla szkoły.*

1815

- *Przy ul. Na Piasku powstaje kirkut - cmentarz żydowski.*
- *W wyniku pruskiej reformy administracyjnej powstaje Provinz Schlesien.*
- *Dowódcą gliwických ułanów zostaje mianowany von Schmiedeberg.*
- *8 marca – Do Francji powraca Napoleon Bonaparte gromadząc kolejną, potężną armię.*
- *8 czerwca – Powstaje Związek Niemiecki, luźna konfederacja państw niemieckich.*
- *16 czerwca – Gliwiczcy ułani po raz kolejny walczą przeciwko armii Napoleona, tym razem pod Ligny.*
- *18 czerwca – Ułani z Gliwic biorą udział w bitwie pod Waterloo. Francuzi ponoszą klęskę.*
- *22 czerwca – Ponownie abdykuje Napoleon Bonaparte. Koniec wojen napoleońskich.*
- *7 sierpnia – Ewangelicki duchowny Götlieb Ansorge w imieniu gminy wyznaniowej przejmuje drewnianą kaplicę p.w. Św. Barbary wraz z wyposażeniem. Wmurowano też kamień węgielny pod budowę nowego ewangelickiego kościoła. Tymczasowo na miejsce spotkań ewangelików przeznaczono jedną z sal gliwickiego ratusza.*
- *Nowym gliwickim rabinem zostaje Nachan Wolff Wischnitz.*
- *W gliwickiej hucie powstaje emaliernia.*
- *W hotelu „Deutsches Haus” znajdującym się przy rynku zatrzymał się rosyjski car Aleksander I.*

Za panowania Prus nastąpił ostateczny podział Śląska na część niemiecką oraz na tzw. Śląsk Austriacki obejmujący Zaolzie.

Mapa.: „Deutschland und die Welt”.

- 26 września – Zostaje zawiązane tzw. „Święte Przymierze”, próba stworzenia opartej na wartościach chrześcijańskich federacji państw Europy. W praktyce oznaczało to zachowanie status quo na kontynencie.
- Powstają modele dwóch czuwających lwów J. Schadowa. W 1830 roku odlane rzeźby przyozdobią miasto.

1816

- 28 stycznia – Oficjalnie powołano pierwszego ewangelickiego pastora dla Gliwic. Został nim Götlieb Ansorge.
- 29 kwietnia - Powstaje pierwsze gliwickie gimnazjum.
- W gliwickiej hucie zostaje zatrudniony Friedrich Ludwig Beyerhaus, znakomity rzeźbiarz, nauczyciel Theodora Kalide oraz Augusta Kissa.
- Wychodzi edykt o ograniczeniu praw uwłaszczeniowych.

- *Wrzesień – Do Gliwic przybywa Josef Heimbrod, nauczyciel.*
- *Zgodnie ze spisem, miasto zamieszkuje 3149 obywateli.*
- *Christoph Mendel, rzeźbiarz z gliwickiej huty, wykonuje popiersie hrabiego von Redena.*

1817

- *Król Prus przyznaje gliwickiemu pastorowi wynagrodzenie.*
- *Theodor Kalide kończy gliwickie gimnazjum i zostaje zatrudniony jako czeladnik w gliwickiej hucie.*
- *Funkcję biskupa wrocławskiego przejmuje Emmanuel von Schimonski.*
- *W gliwickiej hucie wstrzymano produkcję dział.*
- *W Ostropie powstaje nowa szkoła.*

1818

- *W pobliżu Huty Królewskiej powstaje cmentarz Hutniczy (data powstania jest sporna), choć pochówki odbywają się tam od 1808 roku.*
- *Listopad – W drodze na I kongres „Świętego Przymierza” w Aachen (tzw. Konges Akwizgrański) miasto odwiedza car Rosji Aleksander I Romanow. Zamieszkał w kamienicy kupca Galli przy rynku.*

1819

- *11 stycznia – Do miasta powraca sztab pułku ułanów Katzlerskich.*
- *13 stycznia – W ślad za sztabem do miasta powrócił 1 eskadron pułku ułanów.*
- *Gliwice odwiedza książę pruski, następca tronu, późniejszy król Fryderyk Wilhelm IV.*

Pierwszy gliwicki cmentarz zlokalizowany był wokół kościoła p.w. Wszystkich Świętych. Drugi powstał na ówczesnych obrzeżach miasta, nieopodal klasztoru przy obecnej ul. Daszyńskiego. Jego jedyną pozostałością jest kaplica grobowa rodziny Galli stojąca po dziś dzień tuż obok szpitala chorób zakaźnych. Kolejna nekropolia została założona również przy ul. Kozielskiej.

Na zdj.: relikw cmentarza Starokozielskiego.

Fot.: autor.

- *8 wrzesień – Pracujący w Gliwickiej Hucie Johann Wilhelm Schulze zostaje mianowany nadinspektorem hutniczym.*
- *W hucie uruchomiono produkcję odlewanych elementów mostowych.*

1820

- *Oficjalne przekazanie kościoła p.w. Św. Barbary gminie ewangelickiej.*
- *11 marca – Doktor medycyny Carl Mayer otrzymał pozwolenie na otwarcie biblioteki.*
- *Władze oświatowe rejencji wydają decyzję o przeniesieniu dzieci żydowskich do gliwickiej katolickiej szkoły miejskiej.*
- *Kolejny pożar na gliwickich przedmieściach. Tym razem spłonęło 20 domów mieszkalnych.*
- *Rozebrano bramę miejską zwaną raciborską (tzw. „Brama Czarna”).*
- *19 października - W drodze na kolejny kongres „Świętego Przymierza” w Opawie miasto ponownie odwiedza rosyjski car Aleksander I.*

- Miasto liczy 3694 obywateli.

1821

- Do Gliwic przybywa Julian Ursyn Niemcewicz. Zamieszkał w hotelu „Pod Żółtą Gęsią” przy obecnej ul. Matejki. Swoje wrażenia z podróży opisze w książce „Podróż do Wielkopolski i Śląska”.
- Władze pruskie zakazują Żydom podpisywania dokumentów w języku hebrajskim.
- W Łabędach wybudowano nowy, tym razem murowany budynek szkoły.
- Wynalazca Karl Ludwig Eck opracował bezołowiową glazurę do naczyń żeliwnych.

1822

- 21 stycznia - W Gliwicach urodził się fotograf, podróżnik i badacz Australii Wilhelm Blandowski.

Gliwice leżały na bardzo ważnym szlaku łączącym wschód i zachód Europy.

Dzięki takiemu położeniu miasto odwiedzali podróżujący monarchowie. Kilkakrotnie w historii miasta gościli w Gliwicach władcy Rosji.

Na zdj.: 50 kopiejek cara Aleksandra.

Kolekcja prywatna.

Fot.: autor.

- *Rozpoczyna się rywalizacja Austrii i Rosji na Bałkanach.*
- *Dowódcą gliwickich ułanów zostaje von Horn.*
- *Po pogłębieniu do średniej głębokości 1,6 m zostaje ponownie oddany do użytku cały Kanał Kłodnicki wraz z kanałami bocznymi.*
- *Zostają zniesione prywatne uprawnienia drobnych producentów do warzenia piwa.*

1823

- *Kolejnym gliwickim rabinem zostaje Hirsch Jacob Zuckermann.*

1824

- *Przed gliwicką hutą stanął pomnik lwa czuwającego autorstwa Theodora Kalide. Pomnik stoi obecnie przed Willą Caro.*
- *Emmanuel von Schimonski otrzymuje godność biskupa i zostaje pełnoprawnym metropolitą diecezji wrocławskiej.*

1825

- *20 czerwca – Gustav Neumann występuje do władz miasta o zezwolenie na otwarcie drukarni.*
- *Powstaje Śląski Sejm Prowincjonalny z siedzibą we Wrocławiu.*
- *W mieście mieszka 5108 osób.*
- *12 września - Gustav Neumann otrzymuje od władz pozwolenie na założenie w mieście drukarni.*

1826

- *18 kwietnia - Drukarz Neumann otrzymuje gliwickie obywatelstwo.*
- *Powstaje pierwsza gliwicka drukarnia.*

- Zbudowano drogę Gliwice – Pyskowice stanowiącą część traktu państwowego Wrocław – Kraków.
- Grupa właścicieli górnośląskich fabryk występuje z planem poprowadzenia linii kolejowej z Zabrza przez Gliwice do Wrocławia.

1827

- Wybudowano i oddano do użytku „Dom Strzelców” (ob. Teatr Muzyczny).
- 1 grudnia – W wyniku udaru mózgu zmarł August Friedrich Holtzhausen, konstruktor maszyn parowych. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.

1828

- 1 kwietnia - Po raz pierwszy ukazuje się gliwicki dziennik „Der Oberschlesische Wanderer”. Wydawcą jest Gustav Neumann.
- Ludność miasta liczy 4871 obywateli.
- Zakończono eksploatację odcinka Kanału Kłodnickiego łączącego Zabrze i Gliwice.
- Miasto odwiedził arcyksiążę Anton Victor Habsburg, wielki mistrz Zakonu Krzyżackiego.
- Powstaje gliwicki związek położnych.
- Ukończono budowę kaplicy w Czechowicach. Na cześć fundatora, hrabiego von Welczek, zyskała ona dodatkowego patrona – Jana Nepomucena.
- Nieopodal stawu Kłopot w okolicy obecnego Placu Krakowskiego powstaje pierwsze publiczne kąpielisko.
- 1 października – W pomieszczeniach miejskiego ratusza prof. Brettner otwiera pierwszą w mieście szkołę zawodową, jedną z czterech tego typu placówek w Prusach.

1829

- 2 lipca – Do Gliwic przybywa Mecklemburczyk Alphons von Boddien, przyszły dowódca gliwickich ułanów, parlamentarzysta i karykaturzysta.

1830

- Ukończono budowę nowej drogi, tzw. „traktu kronprinza” prowadzącej przez Zabrze do Królewskiej Huty (Chorzowa).
- W gliwickiej hucie odlano dwa pomniki czuwających lwów według projektu J. Schadowa. Oba lwy stoją obecnie przed wejściem do Palmiarni Miejskiej.
- Za sumę 6351 talarów został gruntownie wyremontowany dach kościoła p.w. Wszystkich Świętych.
- Następuje kulminacja rywalizacji Austrii i Rosji na Bałkanach. Formalnie następuje kres „Świętego Przymierza”.
- 5 listopada – Do dowództwa regimentu ułanów wpłynęła skarga na ppor. Alphonsa von Boddien, który w środku dnia przegalopował przez miasto nagi z wymalowanym na ciele ułańskim mundurem.

Jedną z ciekawszych monet pruskich jest czterofenigówka, zwana potocznie „fijerką” (od niem. vier – cztery). Od nazwy tej monety wzięło się pogardliwe określenie „fircyk” – człowiek wart cztery fenigi.

Na zdj.: fijerka.

Kolekcja prywatna, fot.: autor.

1831

- *Dwaj ewangeliccy misjonarze, Wedeman i Ehlers zakładają wspólną ewangelicko – luterańską.*
- *Wybucha pierwsza epidemia cholery. Umiera ponad 100 osób.*
- *Gliwicki rzeźbiarz, Theodor Kaldie, otrzymuje tytuł artysty akademickiego w dziedzinie rzeźby i cyzelowania.*

1832

- *Funkcje zmarłego biskupa wrocławskiego przejmuje kolejny administrator apostolski Leopold II von Sedlnitzky.*

1833

- *Powstaje pierwszy cheder - żydowska szkoła elementarna.*
- *Koński targ zostaje przeniesiony na bytomskie przedmieście.*
- *Majątek rycerski w Brzezince przechodzi w ręce rodziny von Raczek.*
- *Dowódcą gliwickich ułanów zostaje mianowany von Katte.*
- *23 czerwiec – Zmarł dyrektor generalny górnictwa, Ferdynand hrabia von Einsiedel.*
- *Powstaje rzeźba „Chłopiec z łabędziem”. Kopię można podziwiać do dziś jako centralny punkt fontanny na Skwerze Dessau obok gliwickiej katedry.*

1834

- *Zostaje uruchomiona pierwsza, gliwicka poczta.*
- *11 maj – Na cmentarzu Hutniczym odbył się uroczysty pogrzeb zmarłego rok wcześniej Ferdynanda hrabiego von Einsiedel.*
- *Przy Bankstraße (ul. Bankowej) powstaje „Adler – Apotheke”.*

- 12 maja – Honorowe obywatelstwo Gliwic otrzymuje ks. Stanislaus Siegmunt, proboszcz z Pilchowic, inspektor szkolny, dziekan, współtwórca gliwickiego gimnazjum.

Der obereschlesische Wanderer

Oberschlesische Zeitung

Gegründet im Jahre 1828

Älteste und verbreitetste Tageszeitung im obereschlesischen Industriegebiet / Anerkannt bewährtestes Anzeigenblatt

Verlag: Neumanns Stadtbuchdruckerei, Gleiwitz, Kirchplatz 1

Zweiggeschäfte in:

Zabrze Beuthen Kattowitz Königshütte Mysłowitz
Dorotheenstr. 10. Gohsehoffstr. 26. Bealestr. 2. Kaiserstr. 48. Modyrzowa. 2.

Oppeln Rypniewitz Ratibor Schwientochowitz Berlin SW.
Krausenstr. 40. Breitestr. 7. Langestr. 43. Bismarckstr. 12. Königgräferstr. 44.

Der obereschlesische Wanderer ist in dem stark bevölkerten Industriegebiet die **nachweislich gelesenste Zeitung, das erfolgreichste Anzeigenblatt!**

Auflage im Januar 1913 über **40 000** Abonnenten

Abzugspreis monatlich 80 Pfennig frei ins Haus

Anzeigenpreise: für auswärtige Inserenten und Behörden: die Kolonelle 50 mm lang 25 Pf., die Reklamezeile 100 mm lang 80 Pf. für das Industriegebiet: Inseratenzeile 20 Pf., die Reklamezeile 60 Pf. // Offerten und Vermittlungsgebühren 25 Pf.

Beilagen: Die gewissenhafte Verbreitung von Beilagen und Prospekten wird unter Garantie zu mäßigen Preisen übernommen. Auch für einzelne Bezirke des großen Verbreitungsgebietes. Preis für Beilagen in der Gesamtaufl. 4 Mk., in Zeilaufl. 5 Mk. pro Tausend.

1 kwietnia 1828 roku ukazał się pierwszy numer gliwickiej gazety „Oberschlesische Wanderer”.
Ukazywała się ona nieprzerwanie do roku 1945.

*Wraz z reformą pieniężną
Fryderyka Wilhelma III pojawiły się
w obiegu srebrne grosze.*

Na zdj.: srebrny grosz z roku 1858.

Kolekcja prywatna.

Fot.: autor.

- Zostaje założone działające przez prawie 90 następnych lat przedsiębiorstwo budowlane „Hlubek”.*
- Ks. Antoni Ledwoch, proboszcz z Petersdorf (Szobiszowice), otrzymuje tytuł dziekana.*
- Cały region nawiedza klęska nieurodzaju. Z końcem roku zaczyna się klęska głodu.*

1835

- 26 lutego – Na niebie zaobserwowano zorzę polarną.*
- Żerniki przechodzą na własność hrabiego von Gröling.*
- Zmarł pastor Göttlieb Ansorge. Na stanowisku zastąpił go Gottfried Friedrich Jacob.*
- Kuźnia żelaza w Brzezince zostaje przekształcona w kuźnię miedzi.*
- Częściowo zamknięto stary, drewniany kościółek protestancki.*

1836

- Wybuchła druga epidemia cholery. Kolejne ofiary wśród mieszkańców.*

- Przy Nikolaistraße rusza budowa ormiańskokatolickiego kościółka p.w. Świętej Trójcy.
- Administrator apostolski Leopold II von Sedlnitzky otrzymuje godność biskupa metropolity dla Śląska.
- Prezydent Rejencji Opolskiej hrabia von Pückler nakazuje utworzyć w pierwszej kolejności połączenie kolejowe pomiędzy Wrocławiem a Gliwicami.
- Dowódcą gliwickich ułanów zostaje płk Victor von Lupinski.
- Wielkość frachtu na Kanale Kłodnickim wyniosła 22 000 ton.

1837

- Kwotę 4000 talarów przekazuje na rzecz szpitala Antonina Salica, córka kupca Galli.
- 13 stycznia - W Gliwicach urodził się Heinrich Adolf Eck, badacz i geolog, wybitny znawca formacji triasowej, twórca geologicznej mapy Śląska.
- W Gliwickim ratuszu ulokowano Królewski Sąd Miejski.
- W mieście koncertuje znany praski skrzypek J. Heinrich.

1838

- Ma miejsce poświęcenie odbudowanego kościoła p.w. Św. Trójcy.
- Przy ul. Bytomskiej 7 odkryto źródło lecznicze.
- Hucznie obchodzono 25 rocznicę powstania narodowego.
- W Gliwicach mieszka 6415 obywateli.
- 15 grudnia - W Gliwicach urodził się Gustav Richard Ludwig Neumann, arcymistrz szachowy, jeden z najwybitniejszych szachistów świata. Jego ojcem był drukarz, także Gustav Neumann.

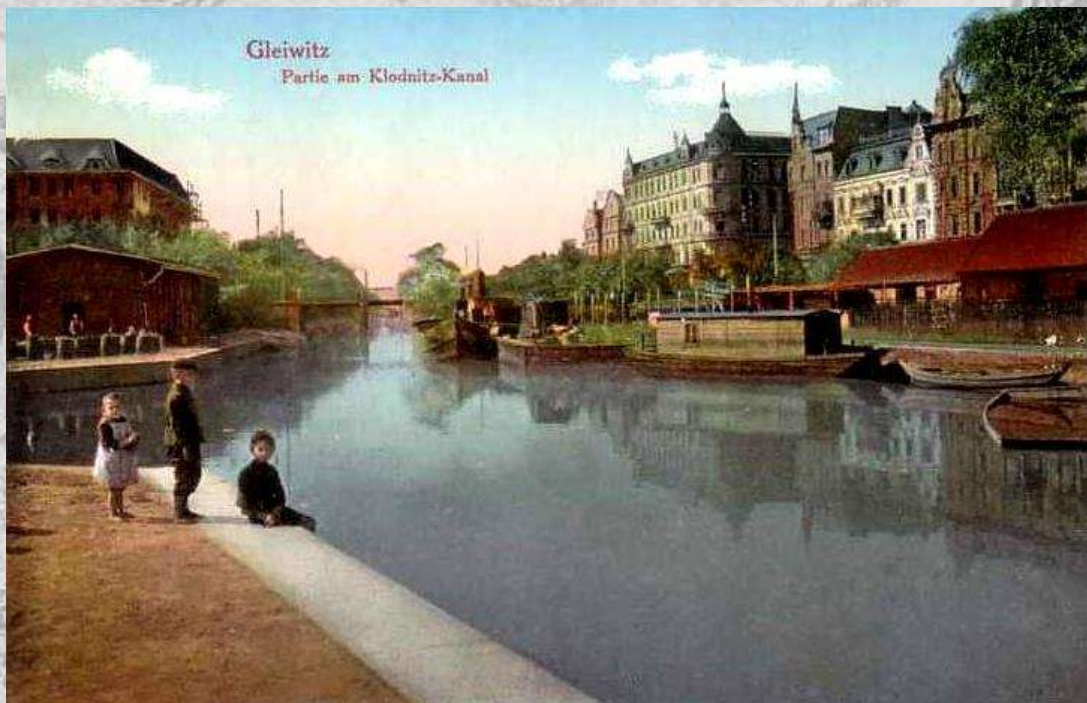

1839

- 4 marzec – Johann Wilhelm Schulze, gliwicki nadinspektor hutniczy, zostaje mianowany nadradcą górniczym. Zostaje też odznaczony Orderem Czerwonego Orła IV klasy.
- Właściciele górnośląskich zakładów przemysłowych zlecają pracowni Ernesta Wilhelma Knippla z Kowar wykonanie szeregu litografii przedstawiających tereny Śląska. Knippel ukończy swoją pracę w 1865 roku.
- Zmarł Josef Bernhard hrabia von Welczek, właściciel Łabęd, Starych Gliwic i Czechowic.
- Wyłączono z użytku małą pochylnię Kanału Kłodnickiego i zasypano kanał transportowy wyrobów gotowych na terenie Gliwickiej Huty.
- 24 grudnia – Gliwicki nauczyciel Josef Heimbrod otrzymuje tytuł profesora.

1840

- Według spisu miasto zamieszkuje 6643 obywateli.
- Rozebrano bramę miejską zwaną bytomską (tzw. „Brama Biała”).
- 7 czerwca – Zmarł król Prus Fryderyk Wilhelm III. Jego następcą został Fryderyk Wilhelm IV.
- W Gliwicach otwiera praktykę lekarską Max Ring, powieściopisarz, poeta i dramaturg niemiecki pochodzenia żydowskiego, autor m. in. powieści „Wrocław i Berlin”, komedii „Nasz przyjaciel” i dramatu „Królewski dom Niemiec”.
- Władzę w diecezji wrocławskiej przejmuje wikariusz kapitulny Ignatz Ritter.

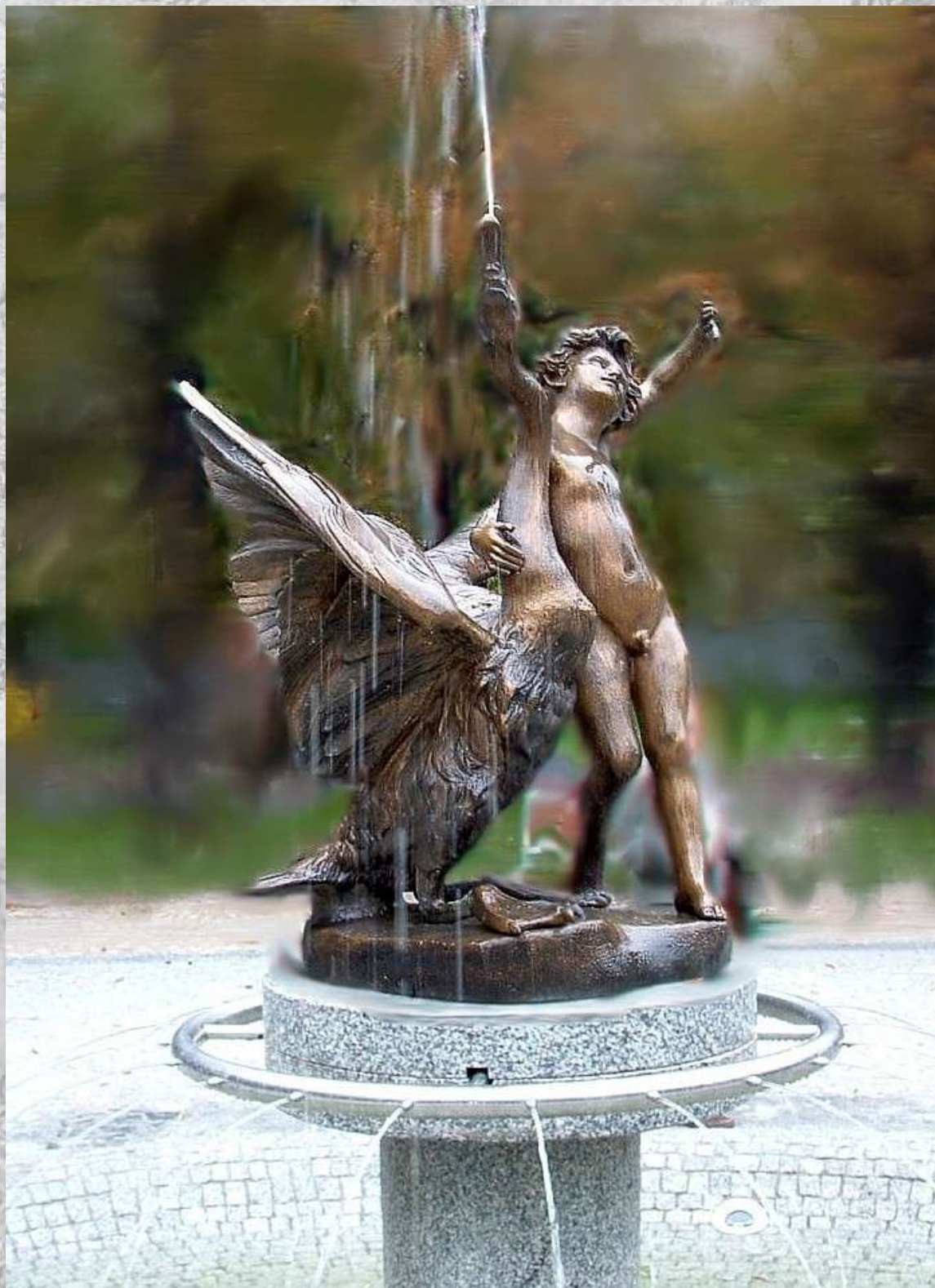
Trudno uwierzyć, ale w samym centrum miasta znajdował się dość sporych rozmiarów port rzeczny.

Na zdj.: popularna pocztówka gliwicka.

- *Wielkość frachtu na Kanale Kłodnickim wzrosła do 40 000 ton.*

1841

- *Radny miejski Giessmann, właściciel fabryki mydła, otwiera przy ul. Bytomskiej łaźnię leczniczą wykorzystującą źródło wody mineralnej.*
- *17 maja – Gliwiczcy stróże prawa ujęli jedną z najbardziej znanych par złodziejskich: Josefę Nichtigal oraz jej kompana Strzodkę.*
- *16 sierpnia - Otwarcie pierwszej, gliwickiej, ewangelickiej szkoły miejskiej. Miała siedzibę w domu gliwickiego aptekarza Theusnera.*
- *Powstaje publiczne kąpielisko w korycie Kłodnicy nieopodal obecnej Straży Pożarnej.*
- *10 grudnia - W Gliwicach urodziła się Agnes Wabnitz, działaczka ruchu feministycznego.*

*Jedną z najciekawszych rzeźb Theodora Kalide jest „Chłopiec z łabędziem”.
Na zdj.: rzeźba ze Skweru Dessau. Fot.: autor.*

1842

- Według projektu architekta Uhliga przebudowano miejski ratusz nadając mu dzisiejszy kształt.
- W iglicy ratuszowej wieży ukryto dokumenty zawierające zbiór informacji o ówczesnych Gliwicach. „Kapsuła czasu” zostanie odnaleziona dopiero w 2002 roku.
- Czerwiec - Dyrektor gliwickiego gimnazjum Josef Heimbrod otrzymuje tytuł honorowego obywatela miasta Gliwice.
- Mateusz Biskupski z Ostropy zakłada na terenie Imperium Osmańskiego (ob. Turcji) polską miejscowość Adampol Polonezkoj.
- Z braku środków finansowych zamknięto gliwicką szkołę zawodową.
- W wyniku zmian we władzach Prus następuje czasowe złagodzenie ustaw germanizacyjnych.

1843

- Do Gliwic przeprowadza się na stałe Ludwig Beyerhaus, artysta rzeźbiarz, pracownik gliwickiej huty.
- 1 sierpnia – Miasto odwiedza minister finansów królestwa Prus Ernst von Bodelschwing.
- Kolejny pożar w Gliwicach – tym razem spłonęło bytomskie przedmieście.
- Nowym biskupem Śląska zostaje mianowany Joseph II Knauer.
- 9 grudnia – Huraganowy wiatr demoluje miasto.

1844

- Zbudowano pierwszy dworzec kolejowy (obecnie w tym miejscu jest druga część peronu 1 obecnego dworca).

W marcu 1849 roku przez Gliwice przejechał transport rosyjskich żołnierzy mających pomóc Franciszkowi Józefowi w stłumieniu węgierskiej rewolucji.

*Na zdj.: węgierski grajcar.
Fot.: autor.*

- *W zastępstwie biskupa diecezję wrocławską rządzi wikariusz apostolski Daniel Latussek.*
- *W kolonii Neudorf powstaje walcownia blach cynkowych von Kramsta.*
- *Gliwicki rabin Zuckermann został zwolniony ze swojego stanowiska. Pełniącym obowiązki został czasowo Abraham Deutscher.*

1845

- *3 styczeń - Zmarł Christoph Mendel, pierwszy modelarz w gliwickiej hucie. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.*
- *W wyniku ostrych mrozów obumarły wiekowe lipy zasadzone przy ul. Daszyńskiego przez polskiego króla Jana III Sobieskiego.*
- *22 luty – W Wolnym Mieście Krakowie (Rzeczpospolita Krakowska) wybucha antyaustriackie powstanie. Do pomocy w tłumieniu powstania zostają wysłani gliwiczcy ułani.*
- *Rozpoczyna się budowa linii kolejowej łączącej Gliwice z Wrocławiem.*
- *Abraham Deutscher nakazuje uporządkować żydowski cmentarz przy ul. Na Piasku, zainwentaryzować i nanieść numerację na nagrobki.*
- *W mieście rozpoczyna działalność pierwszy chór pod kierownictwem Williego Fleischera – jest to chór żydowski.*

- 17 kwietnia – *Theodor Liedki*, nauczyciel gimnazjalny, otrzymuje tytuł honorowego obywatela Gliwic.
- 19 kwietnia - *Zmarł Johann Wilhelm Schulze*, nadinspektor hutnictwa, budowniczy hut, prawa ręka *Johna Baildona*. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.
- 7 czerwca – *Odchodzący w stan spoczynku dowódca ułanów Katzlerskich płk Victor von Lupinski* otrzymuje awans na stopień generała oraz tytuł honorowego obywatela miasta.
- *Kolejnym dowódcą gliwickich ułanów zostaje Egmond Heinrich baron von Reitzenstein.*
- 23 czerwca – *Kolejny, nocny huragan niszczy wiele budynków – pozrywane dachy i połamane drzewa zalegają całe miasto.*
- *Metropolitą śląskim zostaje biskup Melchior von Diepenbrock.*
- *Powstaje fabryka szkła Blumenreicha.*
- *Powstaje żydowski dom kąpielowy (mykwa).*
- *Łabędy liczą 638 mieszkańców.*
- *Fracht na Kanale Kłodnickim wzrósł do 56 000 ton.*

1846

- *Przez Gliwice maszeruje kolumna 700 powstańców krakowskich transportowanych do Koźła.*
- *Burmistrz Gliwic otrzymuje insygnia władzy – srebrny łańcuch z zawieszonym medalionem.*
- 7 sierpnia – *Zmarł szkocki inżynier, John Baildon, pionier światowego hutnictwa. Zostaje pochowany na Cmentarzu Hutniczym.*

- 2 października - Gliwice odwiedza król Prus Fryderyk Wilhelm IV. Postanawia ufundować pomnik zmarłym w gliwickich lazaretach weteranom wojen napoleońskich. Oprócz talarów darowizna składa się także z pięknego, kutego ogrodzenia.

Typowy widok ze śląskiego cmentarza: charakterystycznie ubrane kobiety modlące się nad rodzinnym grobem.

Fot.: Oberschlesien im Bild.

Fryderyk Wilhelm IV nie mając pełnego poparcia państw niemieckich nie przyjął korony cesarskiej.

*Na zdj.: różne pruskie monety.
Kolekcja prywatna.
Fot.: autor.*

- *3 października – uruchomiono pierwsze, stałe połączenia kolejowe.*

1847

- *25 stycznia – Poświęcono nowy budynek gimnazjum.*
- *Na całym Górnym Śląsku wybucha epidemia tyfusu plamistego.*
- *Do Gliwic przybywa Honoriusz Balzak. Zamieszkał w hotelu „Pod Złotą Gęsią” przy obecnej ul. Matejki.*
- *23 czerwiec – Władze pruskie wydają ustawę „O stosunkach żydowskich” regulującą działalność gmin żydowskich.*
- *Miasto liczy ok. 9000 mieszkańców.*
- *Król pruski podarował gliwickim strzelcom nowy, ozdobny sztandar przedstawiający godła Prus i Gliwic.*
- *W Gliwicach urodził się Ernst Hermann von Kaminietz, generał brygady w piechocie Królestwa Prus.*
- *Gliwice odwiedził Wincenty Pol. Zatrzymał się w hotelu „Pod Złotą Gęsią” przy obecnej ul. Matejki.*
- *Górnośląskie Towarzystwo Kolejowe uruchamia linię pasażerską na trasie Opole - Katowice.*

- *W wyniku klęski nieurodzaju na całym Śląsku panuje głód. Oprócz głodu pogłębia się kryzys ekonomiczny – artykuły drożeją, ludność ubożeje.*
- *Listopad – Król Prus Fryderyk Wilhelm IV wydaje ustawę zrównującą ostatecznie obywateli wyznania mojżeszowego z chrześcijanami.*

1848

- *Wysokie ceny oraz głód zbierają śmiertelne żniwo wśród najuboższych mieszkańców miasta.*
- *24 stycznia - Wrocławski kupiec Robert Caro rozpoczyna w Łabędach budowę huty „Hermina” z czterema piecami.*
- *10 marca - Demonstracjami Polaków w Bytomiu rozpoczyna się „wiosna ludów” na Śląsku.*
- *18 marca – Wobec rewolucji król zwołuje zjednoczony Landtag zapowiadając nadanie państwu konstytucji.*
- *Powstaje nowa struktura sądów - w mieście utworzono Sąd Powiatowy (Kreisgericht).*
- *Kwiecień - W dzienniku „Der Oberschlesische Wanderer” Dr Max Ring publikuje artykuł o emancypacji Żydów.*
- *1 maja – Grupa protestujących 21 Gliwiczian domaga się ukarania dr Ringa. Antyżydowskie protesty przybierają na sile.*
- *2 maja – sprawca zamieszania, dr Max Ring ucieka z miasta.*
- *Maj – w mieście dochodzi do rozruchów antysemitycznych. Pretekstem do pogromów i rabunków miał być fakt sprowadzenia na miasto przez Żydów epidemii tyfusu plamistego i cholery. Rozruchy tłumi wojsko.*
- *Powstaje towarzystwo muzyczne „Liedertafel”.*

Jedną z najbardziej barwnych postaci lokalnego życia politycznego był ekscentryczny dowódca gliwickich ułanów, pułkownik Alphonse von Boddien.

Fot.: Oberschlesien im Bild.

- Majowe wybory – w berlińskim zgromadzeniu narodowym znajduje się aż 11 posłów z Górnego Śląska. Przewodzi im ksiądz Józef Szafranek z Bytomia.
- Do regulacji uwłaszczeniowych dopuszczono wszystkie gospodarstwa chłopskie.
- Dowódcą gliwickich ułanów zostaje mianowany mjr Gustav von der Lancken.
- Gliwicki nauczyciel Josef Heimbrod publikuje swoją najbardziej znaną pracę z zakresu literatury antycznej „O Elektrze Sofoklesa”.
- Magistrat wydaje przepisy dotyczące kąpielisk publicznych wprowadzając m. in. naukę pływania.
- Gliwiczanie Salomon Tropowitz, właściciel winiarni i hurtowni win, zostaje wybranym pierwszym żydowskim radnym miejskim.
- 3 lipiec – W gliwickiej hucie swoją filię otwiera Königliche Darlehnskasse – Królewska Kasa Pożyczkowa.
- Lipiec – Nowym gliwickim rabinem zostaje Hirsch Hirschfeld.
- 8 sierpnia – Na Gliwickim ratuszu zatknięto czarno-czerwono-złotą flagę Związku Państw Niemieckich.
- Listopad - Rozpoczyna działalność bytomskie Towarzystwo Pracujących dla Oświaty Ludu Józefa Lompy.

- *Przebiegająca przez miasto linia kolejowa zostaje przedłużona do Mysłowic.*

1849

- *3 stycznia – Gliwice stają się siedzibą sądu przysięgłych dla okręgu Bytomia, Pszczyny i Lublińca.*
- *Marzec - Trwa „wiosna ludów”. Przez Gliwice przejeżdża transport żołnierzy rosyjskich jadących na pomoc młodemu cesarzowi Austrii Franciszkowi Józefowi I.*
- *Frankfurckie Zgromadzenie Narodowe ofiarowuje królowi Prus Fryderykowi Wilhelmowi IV koronę cesarską. Król jednak odmawia.*
- *15 października - Z inicjatywy króla Prus na cmentarzu wojskowym przy Löwenstraße (ulica obecnie nie istnieje; przebiegała równolegle do ul. Na Piasku) w dniu urodzin monarchy odsłonięto pomnik żołnierzy walczących w kampanii 1812-1813 przedstawiający lwa umierającego autorstwa Theodora Kalide.*
- *Październik – Stacjonujący w Gliwicach sztab 2 regimentu huzarów zostaje przeniesiony do Raciborza.*

1850

- *W hucie „Hermina ” w Łabędach dobudowano walcownię.*
- *Burlaków, ludzi trudniących się ciągnięciem barek, zastąpiono zaprzęgami konnymi.*
- *2 kwietnia – W Gliwicach urodziła się Ulla Wolff, pseud. Ulrich Frank, pisarka, autorka m. in. „Tajemnic lasu”, „Cudownego dziecka” oraz „Wczoraj i dziś”.*
- *3 maja – Ferdynand Obert otwiera przy Ratiborstraße (ul. Raciborska) Instytut Kształcenia i Wychowania dla Córek Stanu Średniego.*
- *5 września - W Gliwicach urodził się Eugen Goldstein, badacz zjawisk elektrycznych, odkrywca promieniowania katodowego.*
- *Zmieniono nazwę Judenstraße na bardziej odpowiednią: Karlstraße (data sporna). Obecnie jest to ul. Krupnicza.*
- *5 grudnia - Parlament pruski przyjmuje nową konstytucję. Prusy stają się monarchią konstytucyjną.*

1851

- *W mieście zainstalowano dwie skrzynki pocztowe opróżniane pięć razy dziennie.*
- *Miasto dwukrotnie odwiedza król Fryderyk Wilhelm IV. Podczas drugiej wizyty towarzyszy mu car Rosji Mikołaj I Romanow.*
- *18 lipca – W Gliwicach zmarł płk Friedrich Wilhelm baron von Bock, weteran wojen napoleońskich, walk przeciw Rosji, uczestnik wojny wyzwolenczej 1813, oficer 2 Śląskiego Regimentu Piechoty, następnie pułków nr 19, 35 i 38. Spoczął na starym cmentarzu przy ul. Kozielskiej (ob. teren szpitala zakaźnego).*

Oprócz dwóch lwów Kalidego miasto ozdabiają także dwa lwy czuwające Schadowa.

Fot.: autor.

- Kolejnym dowódcą ułanów zostaje płk von Ganzauge.
- 1 listopada - W mieście otwarto pierwszy bank – Königliche Bank.

1852

- 15 stycznia – Likwidacji ulega gliwicka filia Königliche Darlehnskasse na terenie huty.
- W Gliwicach wykonano pierwszą w całym kraju, zgodną z obowiązującym od roku 1851 pruskim kodeksem karnym, egzekucję przez ścięcie.
- 22 kwietnia - Pierwszą fabrykę gwoździ, lin i drutu zakłada Wilhelm Hegenscheidt, przybysz z Westfalii.
- Maj – W pobliżu dworca kolejowego powstaje odlewnia metali Bruno Orglera.
- Rozbiórce ulega wieża Białej Bramy.
- Zmarł radny miejski Giessmann, właściciel fabryki mydła i łaźni leczniczej.
- Kolejna epidemia cholery w Gliwicach pochłonęła 178 ofiar śmiertelnych.
- Katolicki sierociniec otrzymuje ogromny zastrzyk finansowy – zmarły proboszcz Gliwic Aloys Hänsel zapisał na ten cel cały swój majątek - 5000 talarów.
- Zmarł Wilhelm Kiss, inspektor hutniczy. Został pochowany na cmentarzu hutniczym.
- 26 listopada - W Gliwicach umiera na cholerę Karl Ludwig Eck, inspektor hutniczy, wynalazca i badacz.
- Wielkość frachtu na Kanale Kłodnickim wzrosła do 73 500 ton.

1853

- Zmarł artysta rzeźbiarz Ludwig Beyerhaus. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.

- 31 marca – Ze względu na fatalny stan techniczny zamknięto dla wiernych drewniany, ewangelicki kościół p.w. św. Barbary.
- Dowódcą gliwickich ułanów zostaje minowany pplk Alphons von Boddien. Szefem regimentu jest generał kawalerii Karl hrabia von Gröben.
- Pracownik Gliwickiej Huty Wilhelm Kalide konstruuje maszynę do zwijania i prasowania blach łuskowych z cynku będących pierwowzorem blachodachówki.
- Nowym biskupem Śląska został mianowany Heinrich Förster.
- 8 sierpień – Królewski pełnomocnik wydaje zarządzenie o powołaniu Liberalnej Gminy Żydowskiej.

W miejscu starego, drewnianego kościółka powstał okazały kościół ewangelicki, znany dziś jako kościół garnizonowy p.w. św. Barbary.

*Wraz z rozwojem miasta wzrastało
też znaczenie gliwickiego
szkolnictwa.*

*Na zdj.: stary niemiecki
podręcznik.*

Fot.: autor.

- *Uroczyscie poświęcono miejską szkołę elementarną oraz szkołę realną.*
- *Drugą fabrykę gwoździ, lin i drutu zakłada nieopodal pierwszej Heinrich Kern.*

1854

- *Rozpoczęto budowę gazowni miejskiej.*
- *Burmistrzem Gliwic zostaje Eduard Tauchert.*
- *Do Gliwic zostaje przeniesiona siedziba loży masońskiej „Zur siegenden Wahrheit”. W wynajętym lokalu spotykają się m. in. właściciel młyna Goretzki, wydawca Neumann, pastor Elsner, historyk Benno Nietsche, kupiec Emmanuel Friedländer, przemysłowiec Huldschinsky, fabrykant Kern i wiele innych, znanych osobistości.*
- *W Sośnicy wiercenia poszukiwawcze prowadzi Mateusz Schwilimski. Odkrywa bogate pokłady węgla kamiennego.*
- *Podjęto decyzję o budowie trotuarów wzdłuż głównych ulic miasta.*

- *Powstaje katolicki cech rzemiosł.*
- *Wielki pożar w Żernikach pozbawił dachu nad głową ponad 100 osób.*
- *20 październik – Liberalna Gmina Żydowska otrzymuje statut.*

1855

- *Gliwicki rzeźbiarz Theodor Erdmann Kalide zostaje odznaczony Orderem Czerwonego Orła IV klasy.*
- *Dyrektorem szkoły żydowskiej zostaje znany pedagog, filolog i encyklopedysta Wilhelm Freund.*
- *Rozpoczęto przebudowę walcowni w labędzkiej hucie „Hermina”.*
- *W Ligocie Zaborskiej odkryto bogate pokłady węgla kamiennego.*
- *W Szobiszowicach także odkryto pokłady węgla, których się jednak nie zdecydowano eksploatować.*
- *Miasto liczy 9787 obywateli.*

1856

- *W Żernikach wybudowano szkołę.*
- *Powstaje odlewnia żelaza Augusta Henninga.*
- *15 maja - Wmurowano kamień węgielny pod budowę nowego kościoła ewangelickiego.*
- *Elementarną szkołę żydowską przekształcono szkołę 5-cio klasową.*
- *Miasto odwiedza rosyjski car Aleksander II Romanow.*
- *Mistrz budowlany Degner rozpoczyna budowę miejskiego szpitala.*
- *8 październik – W Gliwicach urodził się Eugen Lustig, prawnik, przewodniczący gminy żydowskiej, honorowy obywatel miasta Gliwice.*
- *15 października – Alphons von Boddien, dowódca gliwickich ułanów otrzymuje awans na pułkownika.*

1857

- 31 stycznia - Zmarł plk Alphons von Boddien, były dowódca gliwickich ułanów, karykaturzysta, parlamentarzysta, polityk i lokalny patriota. Zostaje pochowany na cmentarzu przy ul. Kozielskiej. Na stanowisku komendanta pułku zastępuje go von Wnuck.
- 15 lutego – Przy gliwickiej hucie powstało Górnośląskie Towarzystwo Niemieckich Inżynierów.
- Zamknięto stary cmentarz przy ul. Kozielskiej (ob. teren szpitala zakaźnego).
- W Gliwicach powstaje V eskadron (kompania) Pułku Ułanów nr 2.
- Powstaje wielowyznaniowy cmentarz, również przy ul. Kozielskiej (ob. Park Francuski). Parcelę miasto zakupiło za 3700 talarów. Uroczyste poświęcenie nastąpiło rok później.
- 22 sierpnia - Uruchomiono pierwszy w mieście telegraf.
- Zakończono budowę fabryki drutu i gwoździ.
- W uznaniu zasług Wilhelm Kalide zostaje mianowany radcą górniczym.

Innq, znaną rzeźbą Theodora Kalide jest lew czuwający.

Na zdj.: miniaturka rzeźby. Fot.: autor.

1858

- 1 stycznia - Wybudowano i oddano do użytku pierwszy, nowoczesny szpital (obecnie budynek SP 24 przy ul. Ziemowita).
- 22 kwietnia - W Gliwicach urodził się Karl Georg Burda, wirtuoz i nauczyciel gry na cytrze, także dyrygent i kompozytor.
- Regentem zostaje ustanowiony Wilhelm, brat Fryderyka Wilhelma IV. Powodem zastąpienia monarchy w sprawowaniu obowiązków była postępująca choroba psychiczna króla.
- 30 sierpień - W Gliwicach urodził się przemysłowiec Friederich „Fritz” Friedländer-Fuld.
- 7 września - Uroczyste otwarcie ewangelickiego domu dla sierot.
- Przemysłowiec Salomon Huldshinsky zakłada w Gliwicach pierwszą wytwórnię rur.

1859

- 10 stycznia - Na cmentarzu Starokościelskim odbył się pierwszy pogrzeb.
- 30 styczeń - W Gliwicach urodził się Richard Freund, niemiecki jurysta.
- 21 marzec – W mieście odbyła się pierwsza konferencja nauczycieli żydowskich.
- Przy Oberwallstarße Johann Lessing otwiera luksusowy hotel „Wetz Hotel zur Stadt Triest”.
- Zaraza bydła rogatego dziesiątkuje stada w całej okolicy.
- Mateusz Schwilimski uzyskuje koncesję wydobywczą na polu „Eustachius” w Sośnicy.
- Według projektu Salomona Lubowskiego oraz Louisa Tropłowitza rozpoczyna się budowa drugiej gliwickiej synagogi.
- Miasto liczy 10 638 mieszkańców.

- 23 maj - W Gliwicach urodził się historyk Otto Pniower, znawca życia i twórczości Goethego, autor opracowań „Faust Goethego”, „Theodor Fontaine”, „Goethe w Berlinie i Poczdamie”.
- Czerwiec – Rozpoczyna się budowa Królewskiego Sądu.
- 19 września – Położono kamień węgielny pod budowę nowej gliwickiej synagogi.
- 1 listopada - Poświęcono nowy, murowany kościół ewangelicki p.w. św. Barbary. Obiekt zrealizowano według projektu Augusta Stülera.
- 17 listopad - W Gliwicach urodził się Rudolf Hegenscheidt, przemysłowiec, właściciel hut.

1860

- Powstaje warsztat budowy młynów wodnych J. Stobrawy.
- Mistrz Weiss z Głogowa zamontował na wieży Łabędzkiego kościoła zegar.
- 4 kwietnia - W Gliwicach powstaje okręgowa Izba Handlowa.
- Zmarł Johann Carl Bautz, artysta rzeźbiarz, modelarz gliwickiej huty.
- Gliwice odwiedza z występami mały teatr Romulusa Taddei.
- Przy Bankstraße 17 (ob. ul. Bankowa) zakończono budowę nowej siedziby Banku Rzeszy. W związku z tym ulicy nadano nazwę Bankowej.
- Aktem prawnym zniesiono ingerencję władz w zarządzanie przedsiębiorstw górniczych.
- Powstaje neogotycki budynek plebani kościoła p.w. św. Barbary. W miejscu starego, zniszczonego kościółka drewnianego stanęła kamienna kapliczka.

1861

- 2 stycznia – Zmarł król Fryderyk Wilhelm IV. Regent Wilhelm I staje się faktycznym królem Prus.
- Rozwój huty „Hermina”: 10 pieców, 3 walcarki, młot parowy i 5 pieców zgrzewnych.
- 17 marca – Zmarł Wilhelm von Wildheim, prokurator państwowy. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.
- 1 kwietnia – Jako obowiązkowy przedmiot szkolny zostaje wprowadzona gimnastyka.
- 16 kwietnia – Powstaje związek gimnastyczny mężczyzn „Mannerturnverein” pod przewodnictwem prof. Otto Crull.
- W okolicy dworca kolejowego radny miejski Carl Lange zakłada fabrykę armatury „Weinmann und Lange”.
- W mieście istnieje 8 hoteli i zajazdów, a także 84 restauracje.
- 22 czerwca – Gigantyczna ulewa spowodowała ogromną falę na Kłodnicy. Zostały zerwane wszystkie mosty w mieście. Nawałnica połamała też jedno z ostatnich drzew zasadzonych przez polskiego króla Jana III Sobieskiego.
- Radca górniczy Wilhelm Kalide otrzymuje tytuł honorowego mieszkańca Gliwic.
- Wzrasta liczba ludności miasta - wynosi już 11294.
- Dowódcą gliwickich ułanów zostaje mianowany płk August Baumgarth.
- 29 sierpnia - Uroczyste otwarcie gliwickiej synagogi przy Wilhelmsplatz, wzniesionej według projektu Salomona Lubowskiego.
- 1 grudnia – Zbudowano pierwszą gliwicką gazownię należącą do spółki Brandt – Chuchul – Franke.

*Wobec wzrostu liczby mieszkańców zaczęły się pojawiać coraz liczniejsze organizacje społeczne.
Na zdj.: gliwické towarzystwo śpiewacze; fot.: Oberschlesien im Bild.*

1862

- *Otwarcie katolickiego sierocińca przy Tauchertastraße (ul. Zygmunta Starego).*
- *Sąd okręgowy przenosi się do nowo wybudowanej siedziby przy Klosterstraße (ul. Wieczorka).*
- *Wilhelm von Blandowski wydaje swój album „Australia w 142 fotograficznych obrazach”.*
- *1 listopada - Uruchomiono pierwszą gazownię. Pojawiają się miejskie latarnie gazowe.*

1863

- *22 stycznia – W Królestwie Polskim wybucha powstanie styczniowe. Do Gliwic przybywa 400 rozbitych żołnierzy rosyjskich, którzy uciekli przed nacierającymi oddziałami powstańczymi.*

*Przez kilkadziesiąt lat główną arterią miasta była ul. Dworcowa.
Na zdj.: popularne pocztówki gliwickie.*

- Przy Raudenerstraße (ul. Daszyńskiego) rozpoczyna się budowa koszar dla gliwickich ułanów.
- 17 marca – Huczne obchody 50 rocznicy wydania królewskiej odezwy „An mein Volk”, uważanej za punkt zwrotny w dziejach Prus. Z tej okazji wszyscy weterani wojen napoleońskich zostali odznaczeni i uposażeni w dożywotnią, państwową rentę.
- Kwiecień – Zmarł Gustav Scharf, inspektor hutniczy. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.
- 23 sierpnia – Zmarł Theodor Erdmann Kalide, znany gliwicki rzeźbiarz. Został pochowany na cmentarzu Hutniczym.
- Zostaje wydana książka dr Juliusa Rogera „Pieśni ludu polskiego na Górnym Szląsku”.
- Do Gliwic przybywa Józef Ignacy Kraszewski. Zamieszkał w hotelu „Pod Żłotą Gęsią” przy obecnej ul. Matejki.
- Oddano do użytku wieżę ewangelickiego kościoła p.w. św. Barbary.
- W Gliwicach urodził się Oscar Troplowitz, farmaceuta, twórca kremu „Nivea”, pasty do zębów oraz pierwszego na świecie opatrunku samoprzylepnego.

1864

- Wybrukowano ul. Dworcową.
- 1 października - Uruchomiono kolejne połączenie kolejowe, Wrocław - Mysłowice.
- 4 listopada - Przy obecnej ul. Zygmunta Starego oddano do użytku budynek sierocińca. Obecnie w tym miejscu stoi Państwowy Dom Dziecka.
- W mieście mieszka 11 449 obywateli.

*„Gliwice garnizonom stoją”.
Kluczową rolę w mieście
odgrywały stacjonujące w nim
jednostki wojskowe.*

Fot.: Oberschlesien im Bild.

1865

- 7 stycznia – W Gliwicach zmarł dr Julius Roger, lekarz, przyrodnik i etnograf. Został pochowany w Rudach.
- 1 marca – Z inicjatywy aptekarzy Potyki, Beinerta i kupca Siegmunda Troplowitza powstaje przy Bankstraße Vorschussverein Gleiwitz GmbH – Towarzystwo Zaliczkowe sp. z o.o.
- Wielki pożar Richtersdorf (Wójtowej Wsi) niszczy 32 gospodarstwa.
- Przy ul. Fabrycznej powstaje łaźnia dla pracowników fabryki drutu.
- Kolejna reforma - zniesiono pańszczyznę.
- Powstaje Miejska Kasa Oszczędnościowa - Städtische Spar-und-Girokasse. Pierwszą siedzibą Kasy jest gliwicki ratusz.
- Ostatnia z reform uwłaszczeniowych - nowe prawo dopuszczało spłatę zobowiązań chłopskich przy pomocy państwa i instytucji bankowych.
- Gliwicki przemysłowiec Wilhelm August Hegenscheidt odkupuje od dotychczasowego właściciela hutę „Baildon”.
- Pracę w gliwickiej hucie rozpoczyna znany rzeźbiarz Wilhelm Samuel Weigelt.
- 18 listopada - Zmarł Gottfried Friedrich Jacob, pastor parafii ewangelickiej, inicjator budowy ob. kościoła p.w. św. Barbary. Został pochowany z honorami na Cmentarzu Hutniczym.

1866

- 16 czerwca - Wybuch wojny prusko - austriackiej. W walkach bierze udział pułk gliwickich ułanów.
- W Gliwickiej Hucie wzrasta produkcja zbrojeniowa.
- 27 czerwca – W bitwie pod Nachod (Hohenfeld) Austriacy ponoszą dotkliwą porażkę. Bohaterem bitwy został Gliwiczanie, trębacz Adolf Duchale.
- 3 lipca - Wojska pruskie zwyciężają w decydującej bitwie pod Königgrätz (Sadową).
- 24 lipca – Austria kapitułuje. Prusy uzyskują hegemonię wśród państw niemieckich.
- Powstaje także fabryka mydła Adolfa Lohmeyera.
- W efekcie konfliktu pomiędzy Austrią i Niemcami powstaje Związek Północnoniemiecki pod przewodnictwem Prus.
- Wybuch epidemii cholery.
- 10 października – W Gliwicach urodził się Leo Walter Stein, wybitny niemiecki aktor, dyrektor wielu renomowanych teatrów.
- 30 października - Powstaje naukowy związek filomatów.

1867

- Epidemia cholery dociera do Gliwic. Umiera 239 osób.
- Pierwsze poszerzenie cmentarza Starokozielskiego.
- W mieście koncertuje nadworny muzyk Wielkiego Księcia Weimaru Ferdinand Klesse.
- W Szobiszowicach powstaje fabryka zapalek Jacoba Huldshinera.
- 1 lipca – Związek Północnoniemiecki staje się państwem federalnym.
- Według spisu Gliwice liczą 12 203 mieszkańców.

- Nieopodal przyszłej Wilhelmstraße powstaje rzeźnia Trzaskalika.
- Ustępujący dowódca 2 Pułku Ułanów im. von Katzlera płk August Baumgarth otrzymuje tytuł honorowego mieszkańca miasta Gliwice. Nowym dowódcą zostaje mianowany mjr von Arnim.

Kościół garnizonowy p.w. św. Barbary, widok obecny.

Fot.: Krzysztof Wójcik.

19 lipca 1870 roku wybuchła wojna Prusko – Francuska.

Konflikt zakończył się upadkiem Napoleona III i powstaniem Cesarstwa Niemieckiego.

Na zdj.: 10 centymów z Napoleonem III oraz pruski „talar zwycięstwa”.

Fot.: autor.

- *Pułk ułanów formuje 5 eskadron.*
- *Rozpoczyna się budowa walcowni rur zakładów Huldschinsky'ego i Hahna pod szyldem „S. Huldschinsky et Co.”.*
- *15 października – W Żernikach urodził się Emanuel Czmok, starszy mistrz odlewniczy gliwickiej huty, botanik i etnograf.*

1868

- *Przy Klosterstraße (ob. ul. Wieczorka) zbudowano więzienie.*
- *31 marca – W Gliwicach urodził się Guido du Vignau, dowódca piechoty w stopniu generała dywizji.*
- *1 kwietnia – Gliwiczcy ułani z pułku im. von Katzlera zostają, z wyjątkiem 5 eskadronu, przeniesieni do Raciborza.*
- *25 kwietnia – Miasto odwiedza biskup Heinrich Förster.*
- *12 maja – Poświęcono kapliczkę stojącą w miejscu dawnego ołtarza kościoła p.w. św. Barbary.*
- *Księżę raciborski Victor kupuje majątek w Brzezince.*
- *„Der Oberschlesische Wanderer” zaczyna się ukazywać dwa razy w tygodniu.*

- *Otwarcie Zakładów Huldshinsky'ego (znane później jako „Huta Gliwice”, obecnie teren budowy Focus Park).*
- *7 grudnia – Huraganowy wiatr zniszczył znaczną połąć lasu miejskiego.*

1869

- *W Szobiszowicach powstaje fabryka nawozów.*
- *W Sośnicy otwarto zakłady chemiczne Friedländera.*
- *4 czerwca - Rozpoczęto budowę Szkoły Przemysłowej (obecnie budynek V L.O.)*
- *W fabryce drutu Hegenscheidta wybucha wielki pożar.*
- *W Gliwicach zmarł Salomon Troplowitz, handlarz win, protoplasta rodu Troplowitzów, ojciec Louisa – budowniczego synagogi oraz dziadek Oscara – farmaceuty, wynalzczy kremu „Nivea”, pasty do zębów oraz plastra samoprzylepnego. Został pochowany na cmentarzu żydowskim przy ul. Na Piasku.*
- *W Bytomiu Karol Miarka rozpoczyna wydawanie polskiego pisma „Katolik”.*
- *Dwukrotnie w ciągu roku miasto odwiedził król pruski Wilhelm I.*
- *Starosta gliwicki zmienia siedzibę przenosząc się do byłego budynku Reichsbanku.*
- *1 października – W Austrii ukazała się pierwsza kartka pocztowa. Miesiąc później kartki ukazały się także w Niemczech.*

1870

- *10 stycznia – W mieście zostaje utworzone Narodowe Stowarzyszenie Kobiet.*

- *W Łabędzkiej hucie „Hermina” uruchomiono walcownię blach, jak także walcownię metali kolorowych.*
- *19 lipca - Wybuch wojna francusko - pruska.*
- *24 lipca – Ułani z Gliwic wyruszają na front.*
- *30 lipca - Zmarł Wilhelm Kalide, honorowy obywatel Gliwic, nadinspektor hutniczy, radca górniczy, wynalazca i konstruktor prasy do blachodachówki. Został pochowany na Cmentarzu Hutniczym.*
- *Zmarł dr Louis Silbergleit, królewski radca sanitarny. Spoczął na cmentarzu żydowskim przy ul. Na Piasku.*
- *Raport administracji pruskiej podaje, że 70% mieszkańców miasta posługuje się językiem polskim.*
- *1 września – Pułk Ułanów von Kitzler nr 2 z Gliwic bierze udział w bitwie o Sedan.*
- *Dowódcą ułanów zostaje Rode.*
- *W Łabędach wybudowano nowy pałac rodziny hrabiów von Welczek.*
- *Ze spółki z Salomonem Huldschinkim wycofuje się A. Hahn.*
- *20 września – Gliwiccy ułani biorą udział w oblężeniu Paryża.*
- *6 października - Przy Oberwalstraße (ul. Górnych Wałów) nastąpiło uroczyste poświęcenie Szkoły Przemysłowej - Provinzial Gewerbeschule. Pierwszym jej dyrektorem został znakomity pedagog Adolf Wernicke.*
- *8 października – Ułani z Gliwic biorą udział w bitwie pod Marolles, następnie pod Artenay.*
- *Ze stanowiska dyrektora szkoły żydowskiej ustępuje Wilhelm Freund.*
- *Wielkość frachtu na Kanale Kłodnickim spadła do 10 000 ton.*
- *9 listopada – Gliwiccy ułani walczą pod Columiers.*

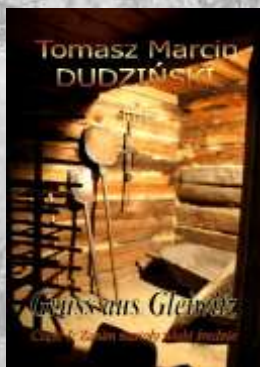
*Czas dynamicznego rozwoju miasta to epoka rządów Eduarda Taucherta. Na zdj.: burmistrz Gliwic Eduard Tauchert.
Fot.: Oberschlesien im Bild.*

- 2 grudnia – Regiment ułanów nr 2 bierze udział w bitwach pod Loigny-Paupry, Orleanem, Meung, Montlivault i Chambord.
- 11 grudnia – Przy Neue Welt (ul. Nowy Świat) otwarto ewangelicki sierociniec.

Ciąg dalszy historii grodu nad Kłodnicą w książce
„Gruss aus Gleiwitz. Część VI: Rozkwit i upadek Cesarstwa Niemieckiego”

Do tej pory ukazały się:

Tomasz Marcin DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

To amatorskie opracowanie historii Gliwic na tle historii Śląska ujęte w prostą formę kalendarium. Większość dostępnych opracowań historycznych dotyczących dziejów grodu nad Kłodnicą jest zbyt szczegółowa, dotyczy także zbyt krótkiego okresu czasu. Ponadto wszystkie te opracowania są pozycjami kosztownymi, ukazują się w znikomym nakładzie i próżno ich szukać w internecie.

Album „Gruss aus Gleiwitz” ma nad nimi poważną przewagę - jest pozycją całkowicie darmową i ogólnodostępną.

Gruss aus Gleiwitz